

Franchising och avtalsvillkor mellan näringsidkare

Sammanfattning

I betänkandet behandlar utskottet fem motioner från den allmänna motionstiden år 2001 innehållande åtta yrkanden, varav sex gäller franchising och två avtalsvillkor mellan näringsidkare.

Utskottet föreslår att riksdagen avslår samtliga motionsyrkanden och hänvisar därvid till tidigare ställningstaganden från riksdagens sida.

I betänkandet finns två reservationer.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Innehållsförteckning.....	2
Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	3
Redogörelse för ärendet.....	4
Utskottets överväganden	5
Franchising	5
Avtalsvillkor mellan näringsidkare.....	10
Reservationer.....	14
1. Franchising (punkt 1).....	14
2. Avtalsvillkor mellan näringsidkare (punkt 2).....	15
Bilaga 1 Förteckning över behandlade förslag	16
Motioner från allmänna motionstiden.....	16
Bilaga 2 Remissyttranden.....	17

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Franchising

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:L257, 2001/02:L282 yrkandena 1, 3 och 4, 2001/02:L332 samt 2001/02:L345.

Reservation 1 (v, kd, fp)

2. Avtalsvillkor mellan näringsidkare

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:L270 och 2001/02:L282 yrkande 2.

Reservation 2 (v, kd)

Stockholm den 19 februari 2002

På lagutskottets vägnar

Tanja Linderborg

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Tanja Linderborg (v), Rolf Åbjörnsson (kd), Marianne Carlström (s), Christel Anderberg (m), Rune Berglund (s), Karin Jeppsson (s), Henrik S Järrel (m), Nikos Papadopoulos (s), Elizabeth Nyström (m), Marina Pettersson (s), Christina Nenes (s), Tasso Stafilidis (v), Kjell Eldensjö (kd), Ana Maria Narti (fp), Raimo Pärssinen (s), Petra Gardos (m) och Agne Hansson (c).

Redogörelse för ärendet

I betänkandet behandlar utskottet fem motioner från den allmänna motionstiden år 2001 innehållande åtta yrkanden, varav sex gäller franchising och två avtalsvillkor mellan näringsidkare.

En sammanställning över motionsyrkandena finns i *bilaga 1* till betänkandet.

Utskottet beslutade den 18 oktober 2001 att motionerna skulle bli föremål för remissbehandling. Remissyttranden har avgetts av Göta hovrätt, juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet, Verket för näringslivsutveckling (NUTEK), Sveriges advokatsamfund, Svenska Handelskammarförbundet, Föreningen Svenskt Näringsliv, Företagarnas Riksorganisation, Landsorganisationen i Sverige, Franchisetagarnas Riksorganisation, Handelsanställdas förbund, Petroleumhandelns Riksförbund och Svenska Franchiseföreningen. Därutöver har en skrivelse inkommit från Motorbranschens Riksförbund (MRF).

En sammanställning av remissvaren och skrivelsen finns i *bilaga 2* till betänkandet.

Utskottets överväganden

Franchising

Utskottets förslag i korthet

Motionsyrkanden med krav på lagstiftning om franchising bör avslås. Vad som framkommit i ärendet utgör inte skäl att frångå tidigare ställningstaganden. *Jämför reservation nr 1 (v, kd, fp).*

Inledning

Franchising är en form av samverkan mellan två näringsidkare, franchisegivaren och franchisetagaren. Den förstnämnde upplåter genom ett franchiseavtal åt en eller flera franchisetagare rätten att mot ersättning sälja varor eller tjänster under visst namn och ett visst kännetecken som tillhandahålls av franchisegivaren. Franchising utmärks av ett gemensamt uppträdande utåt från franchisegivarens och hans eller hennes franchisetagares sida. Franchisetagarens verksamhet bedrivs dock i eget namn och för egen räkning. Villkoren för verksamheten regleras vanligen genom ett standardavtal mellan parterna.

Med anledning av ett riksdagsbeslut om att regeringen borde utreda de frågor och problem av juridisk natur som kan aktualiseras i samband med franchising tillsattes år 1984 Franchiseutredningen (bet. NU 1983/84:3). År 1987 överlämnade utredningen betänkandet (SOU 1987:17) Franchising – ett förslag till lag om franchising. Regeringen beslutade hösten 1991 att lägga utredningen till handlingarna.

Någon lagstiftning i Sverige som direkt tar sikte på franchising finns således inte.

Förhållandena i andra länder

Inom EU har endast ett fåtal länder infört lagstiftning om franchising, Frankrike år 1989 och Spanien år 1996. I Kanada och USA handhas lagstiftning om franchising på delstatsnivå, och i USA finns sedan några år lagstiftning om franchising i de flesta delstater (se Redogörelse för lagutskottets studieresa till Island, Kanada och USA den 24 juni–10 juli 1997). I Australien finns numera federal lagstiftning om franchising (se Redogörelse för lagutskottets delegationsresa till Australien och Nya Zeeland den 25 augusti–10 september 2000).

Inom Unidroit, ett internationellt institut för harmonisering av privaträtten, har sedan lång tid pågått ett franchiseprojekt. Arbetet var först inriktat på att utarbeta en handbok som behandlar olika frågor vid internationell franchising. Detta arbete är slutfört och handboken – Guide to International Franchise Arrangements – publicerades i september 1998. Unidroits franchiseprojekt är nu inriktat på utarbetandet av en modellag för nationell lagstiftning om fran-

chising. Arbetet utförs av en kommitté bestående av experter som företräder de nationella regeringarna.

Franchising och konkurrensrätten

Franchising berörs av EG:s konkurrensrätt på så sätt att för vissa grupper av avtal mellan företag har i EG-rätten undantag gjorts från det generella förbudet mot konkurrensbegränsande förfaranden. Grunden för dessa undantag, som regleras i förordningar, är att de avtal som avses i allmänhet anses förbättra varudistributionen och utbudet av tjänster samt ge även konsumenter och andra slutanvändare en skälig andel av de fördelar som uppnås. En sådan förordning om gruppundantag gäller s.k. vertikala avtal. Franchiseavtal hör till denna kategori.

De materiella konkurrensreglerna enligt EG-rätten har stått som förebild för den konkurrenslag som i Sverige gäller sedan den 1 juli 1993. Konkurrenslagen (1993:20) innehåller sålunda bl.a. principiella förbud mot konkurrensbegränsande samarbete mellan företag. Vidare har med stöd av konkurrenslagen i olika regeringsförordningar meddelats gruppundantag som motsvarar de inom EG gällande. Franchiseavtal omfattas därvid av förordningen (2000:1193) om gruppundantag enligt 17 § konkurrenslagen (1993:20) för vertikala avtal, som trädde i kraft den 1 januari 2001 och som gäller till utgången av december månad år 2005. Med vertikala avtal avses enligt förordningen avtal som ingås mellan två eller flera företag vilka, inom ramen för avtalet, är verksamma i olika led i produktions- eller distributionskedjan och som avser villkoren för parternas inköp, försäljning eller återförsäljning av vissa varor eller tjänster.

Motionerna

I motion L257 anför Tanja Linderborg m.fl. (v) att parterna i ett franchiseförhållande inte är jämbördiga. Franchisetagarna intar ofta en underlägsen ställning i förhållande till franchisegivarna. Franchiseavtalen är dessutom många gånger ensidigt utformade till franchisetagarens nackdel. Beroendeförhållandet liknar, anför motionärerna, det som förekommer vid anställnings-, arrende- och hyresförhållanden och motiverar därför ett liknande skydd för franchisetagaren. Motionärerna framhåller att franchisegivaren bör vara skyldig att informera om sitt företags ekonomiska ställning och visa att han eller hon kan uppfylla sina förpliktelser enligt avtalet. Franchisegivaren bör också vara skyldig att ge en korrekt och sanningsenlig information om det affärskoncept som avtalet grundas på och andra relevanta uppgifter som är av vikt för franchisetagarens beslut att ingå avtal. Vid internationell franchising, där huvudfranchisegivaren finns utomlands, är franchisetagarens möjligheter att få information i dag ytterst begränsade. Motionärerna pekar också på att franchiseavtal ofta innehåller en s.k. skiljeklausul, trots att franchisetagarna allmänt sett inte är medvetna om de kostnader som är förknippade med ett skiljedomsförfarande. Enligt motionärerna kan den självsanerande verksamheten inom branschen inte betraktas som oberoende och fristående. Regering-

en bör ges i uppdrag att utifrån Unidroits modellag lämna förslag till lagstiftning som innehåller regler om informationsflödet mellan franchisegivare och franchisetagare och som syftar till att göra parterna mer jämbördiga. I motionen yrkas ett tillkännagivande i enlighet med det anförda.

Även Lena Sandlin-Hedman m.fl. (s) anser i motion L332 att franchiseavtal allmänt sett kännetecknas av en stark ensidighet till franchisegivarens förmån på bekostnad av den svagare parten, franchisetagaren. Detta är, enligt motionärerna, allvarligt eftersom franchising är en samverkansform som på senare tid vuxit kraftigt i Sverige, inte minst inom tjänstesektorn. Motionärerna framhåller som ett allvarligt problem att franchisegivaren ofta inte kan uppfylla sina kontraktsevenliga förpliktelser mot franchisetagarna, som därmed förlorar det kapital som de satsat i rörelsen. Vidare pekar motionärerna på att det, till skillnad från exempelvis förhållandena i hyressektorn, inte förekommer något förtroendefullt samarbete mellan organiserade intressen på området. En annan olägenhet är, enligt motionärerna, att franchiseavtal ofta innehåller en skiljeklausul. I motionen framhålls också att den självsanerande verksamheten ensidigt kontrolleras av franchisegivarna och inte är fristående och oberoende. Enligt motionärerna bör den utsatta grupp av småföretagare som franchisetagare utgör få ett minimiskydd i lagstiftningen. En sådan lagstiftning bör innehålla bl.a. regler om förhandlingsrätt för franchisetagare, informationsskyldighet för franchisegivare och regler för uppsägning av franchiseavtal. I motionen yrkas ett tillkännagivande i enlighet med det anförda.

Ingegerd Saarinen (mp) anför i motion L282 att bristen på skyddsregler för franchisetagare lockat till missbruk. Motionären framför flera krav för att skapa ett mer jämbördigt förhållande mellan parterna. I motionen yrkas bl.a. ett förbud mot skiljeförfaranden (yrkandena 1, 3 och 4).

Även enligt motion L345 av Yvonne Ångström m.fl. (fp) bör det införas ett visst regelverk för att ge franchisetagarna rimlig rättssäkerhet, bl.a. avseende regler om förhandlingsrätt för franchisetagare och registrering av franchisetagare hos Patent- och registreringsverket. I motionen yrkas ett tillkännagivande med denna innebörd.

Remissyttrandena

Göta hovrätt anför att det inte är uteslutet att sådan tvingande skyddslagstiftning som diskuteras i motionerna skulle befrämja franchisetagarens möjligheter att hävda sin rätt gentemot franchisegivaren. Det finns, enligt hovrätten, skäl som talar för att frågan om lagstiftningsåtgärder bör utredas på nytt i enlighet med vad motionärerna föreslår. En sådan utredning bör, anför hovrätten vidare, ha ett brett upplägg och inte begränsa sig till frågan om informationsutbyte mellan franchiseavtalets parter. När det gäller spörsmålet om skiljedomsklausuler pekar hovrätten på att kostnaderna för skiljeförfarande kan begränsas exempelvis genom ett förenklat skiljeförfarande som bl.a. Stockholms Handelskammarers Skiljedomsinstitut tillhandahåller. Att lagstiftningsvägen begränsa avtalsfriheten i denna fråga framstår, enligt hovrätten, som

betänkligt. Hovrätten anser att det saknas skäl att vidare utreda frågan om skiljedomsklausuler.

Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet hänvisar till att den traditionella inställningen är att tillämpa allmänna avtalsrättsliga principer vid avtalsrättsliga tvister och inte ha särskilda lagregler för olika typer av avtal. Vad som anförs i motionerna motiverar, enligt fakultetsnämnden, inte någon ändring i den inställningen. Nämnden pekar på att lagen (1984:292) om avtalsvillkor mellan näringsidkare typiskt sett förefaller ägnad att kunna tillämpas exempelvis på obalanserade villkor i franchiseförhållanden. Så har dock inte skett och över huvud taget har, konstaterar fakultetsnämnden, lagen sällan tillämpats. Det kan därför, enligt nämnden, finnas anledning att göra en översyn av frågan om huruvida lagen om avtalsvillkor mellan näringsidkare har en ändamålsenlig utformning.

Verket för näringslivsutveckling (NUTEK) framhåller att det skall föreligga tungt vägande skäl för att genom lagstiftning begränsa avtalsfriheten i näringslivet. Det är, enligt NUTEK, inte troligt att sådana skäl föreligger beträffande franchising. Däremot skulle, anför NUTEK, parterna ha nytta av etiska regler. NUTEK föreslår därför att möjligheten undersöks att inrätta ett nationellt råd för upprätthållande av etiska regler för franchising, informationsinsatser, utvecklingsarbete m.m. Åtgärder bör, enligt NUTEK, också vidtas för att underlätta för omvärlden att kunna identifiera franchiseföretag, t.ex. genom uppgift i företagsregister eller på annat sätt.

Sveriges advokatsamfund anser inte att det finns behov av särskild lagstiftning för samarbete mellan franchisegivare och franchisetagare i de avseenden motionerna föreslår. Skydd för en svagare part i ett avtalsförhållande, utöver möjligheten att jämka avtal enligt 36 § avtalslagen, är inte påkallat. Det är, anför samfundet vidare, viktigt att näringslivet genom självsanering så långt möjligt får handha de problem motionerna fokuserar på.

Svenska Handelskammarförbundet avstyrker särskild lagstiftning om franchiseverksamhet. Befintlig lagstiftning och av branschen upprättade regler och självsanerande organ erbjuder, enligt förbundets uppfattning, tillräckligt skydd för franchisetagare. Förbundet delar inte uppfattningen att skiljeklausuler är oskäliga i förhållanden mellan franchiseföretag.

Enligt *Föreningen Svenskt Näringsliv* skulle lagstiftning på franchiseområdet verka direkt hämmande på utvecklingen av franchising, orsaka ökade kostnader för företagen och därmed också för konsumenterna samt bidra till att minska konkurrensen. Särskilda jämningsregler för franchiseavtal skulle, enligt föreningen, skapa gränsdragningsproblem och osäkerhet.

Företagarnas Riksorganisation anser att de problem som motionärerna uppmärksammat i franchiseförhållanden har en generell räckvidd. En utredning bör, enligt Företagarna, tillsättas för att se över behovet av att jämka oskäliga avtalsvillkor såväl i franchiseavtal som i andra avtalstyper.

Landsorganisationen (LO) framhåller att det är ett problem i många sammanhang att de fackliga organisationerna inte har möjlighet att påverka viktiga beslut som får stora följdverkningar för de anställda i andra företag, ex-

empelvis beslut som franchisegivare fattar med ingripande verkningar för anställda hos franchisetagarna.

Franchisetagarnas Riksorganisation konstaterar att någon kartläggning av franchising inte gjorts sedan 1987 då Franchiseutredningen redovisade sitt förslag. Enbart av detta skäl är det, enligt organisationens mening, angeläget att tillsätta en utredning. Organisationen tillstyrker kraven i motionerna på lagstiftning om franchising.

Handelsanställdas förbund anser att det är viktigt med en samlad lagstiftning om franchising som bör innehålla regler om informationsskyldighet, uppsägning, konkurrensklausuler, skiljeklausuler och konsumentskydd.

Även *Petroleumhandelns Riksförbund* anser att det krävs en lagstiftning om franchising som skyddar den svagare parten. Lagstiftningen bör i första hand ge franchisetagarna rätt att genom en organisation föra förhandlingar med franchisegivarna. Möjligheterna att jämka avtal mellan näringsidkare är, anför förbundet, av stor vikt i franchiseförhållanden och i andra sammanhang, och frågan bör ses över.

Svenska Franchiseföreningen framhåller att de problem som motionärerna pekar på inte är franchisespecifika. Lagstiftning om franchising utgör, enligt föreningen, inte någon lösning. Föreningen har påtagit sig ansvar för förebyggande åtgärder genom att fastställa en checklista för franchisegivarens upplysningsansvar och franchisetagarens undersökningsansvar. För att komma till rätta med eventuellt missbruk finns, anför föreningen, tillräckliga regler inom annan lagstiftning. Föreningen framhåller vidare att man i franchisesammanhang ofta använder det förenklade skiljeförfarande som administreras av Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstitut.

Motorbranschens Riksförbund framhåller att medlemsföretagen till övervägande del är små företag med högst nio anställda som kommer i en beroendeställning till de stora multinationella företag som utgör deras leverantörer. Detta beroendeförhållande liknar det som gäller i franchiseavtal. Man är i stort sett hänvisad till 36 § avtalslagen för att kunna reagera på oskäligen avtalsvillkor. Det är förbundets förhoppning att motionerna skall föranleda lagstiftning som tillgodoser de små och medelstora företagens legitima krav i ifrågavarande avseenden.

Utskottets ställningstagande

Motioner med yrkanden om lagstiftning om franchising har varit föremål för behandling av riksdagen vid åtskilliga tillfällen sedan början av 1980-talet. Hösten 1992 behandlades sådana motioner utförligt i lagutskottets betänkande 1992/93:LU2. Utskottet ansåg därvid att någon lagstiftning om franchising inte borde införas och erinrade om att en relativt noggrant reglerad självsanerande verksamhet uppkommit med inslag av bl.a. uppföranderegler och förekomsten av en etisk nämnd med uppgift att verka för god affärssed på området. Några olägenheter till följd av denna ordning syntes inte ha framkommit. Enligt utskottets mening borde emellertid utvecklingen följas uppmärksam, och inte minst borde förhållandena utomlands studeras närmare. Utskottet

framhöll också att som utgångspunkt måste gälla att frågan skall hanteras i Sverige på ett sätt som står i överensstämmelse med den internationella utvecklingen. Skulle mot den bakgrunden förhållandena påkalla lagstiftningsåtgärder får regeringen på nytt överväga behovet av sådana åtgärder och eventuellt förelägga riksdagen förslag i ämnet. Med det anförda avstyrkte utskottet bifall till de då aktuella motionerna. Riksdagen följde utskottet.

När frågan om lagstiftning beträffande franchising behandlades senast våren 2001 med anledning av liknande motioner som de nu aktuella ansåg sig utskottet inte ha någon anledning att frånga sina tidigare ställningstaganden och avstyrkte bifall till motionerna (se bet. 2000/01:LU17).

Mot bakgrund av vad som framkommit i ärendet anser sig utskottet inte heller nu ha anledning att frånga sina tidigare ställningstaganden i frågan om lagstiftning om franchising. I enlighet härmed vill utskottet åter framhålla vikten av att regeringen har en beredskap för att överväga lagstiftning och att spørsmålet i Sverige hanteras på ett sätt som står i överensstämmelse med den internationella utvecklingen. Enligt utskottets mening kan det vara lämpligt att regeringen, så snart arbetet inom Unidroit med en modellag för franchising är färdigt, överväger frågan om svensk lagstiftning på området. Utskottet förutsätter att regeringen därvid beaktar vad remissinstanserna anför.

Med det anförda föreslår utskottet att riksdagen avslår motionerna L257, L282 yrkandena 1, 3 och 4, L332 och L345.

Avtalsvillkor mellan näringsidkare

Utskottets förslag i korthet

Motionsyrkanden med krav på att möjligheterna att jämka avtal mellan näringsidkare ses över bör avslås. Vad som framkommit i ärendet utgör inte tillräckliga skäl att frånga tidigare ställningstagande. *Jämför reservation nr 2 (v, kd).*

Avtalslagen

Enligt 36 § avtalslagen, som är en s.k. generalklausul, får avtalsvillkor jämkas eller lämnas utan avseende, om villkoret är oskäligt med hänsyn till avtalets innehåll, omständigheterna vid avtalets tillkomst, senare inträffade förhållanden och omständigheterna i övrigt.

Enligt andra stycket i paragrafen skall vid prövningen särskild hänsyn tas till behovet av skydd för den som i egenskap av konsument eller annars intar en underlägsen ställning i avtalsförhållandet.

Rättspraxis m.m.

Frågan om jämkning av avtal mellan näringsidkare har varit föremål för avgöranden av Högsta domstolen.

Avgörandena i rättsfallen NJA 1987 s. 639 och 1992 s. 290 gällde båda jämkning av skiljeklausuler. I det förstnämnda rättsfallet konstaterade domstolen att skiljeklausuler i avtal mellan näringsidkare och konsument ofta kan väcka betänkligheter. Detta beror, anfördes det, främst på att kostnaderna för skiljeförfarandet, vilka inte omfattas av rättshjälpsystemet, kan utgöra en tung börda för konsumenten som i regel är den ekonomiskt svagare parten. Med hänsyn till risken att åsamkas stora kostnader kan konsumenten se sig mer eller mindre nödsakad att avstå från att göra sin rätt gällande. I fråga om skiljeklausuler i avtal mellan näringsidkare som är jämställda bör, uttalade Högsta domstolen vidare, enligt förarbetena till 36 § avtalslagen jämkning som regel inte komma i fråga. Beträffande det aktuella avtalet mellan parterna (ett avtal om handelsagentur) konstaterade domstolen att avtalet skiljer sig väsentligt från ett avtal mellan jämställda näringsidkare; snarare framträdde vissa likheter med ett anställningsförhållande. Den underlägsne parten i förhållandet ansågs av Högsta domstolen ha varit i behov av samma skydd som en konsument mot ett skiljeavtal med åtföljande kostnadsrisker, och skiljeklausulen borde därför såsom oskälig lämnas utan avseende.

I 1992 års rättsfall, som gällde fråga om jämkning av skiljeklausul i ett franchiseavtal, uttalade Högsta domstolen att det inte föreligger skäl att generellt lämna en skiljeklausul i franchiseavtal utan avseende. Som regel bör därför en vanlig skiljeklausul anses innebära rättegångshinder. Ett annat ställningstagande kunde emellertid enligt domstolen vara påkallat i vissa fall, t.ex. om avtalet har likheter med ett anställningsförhållande eller då en resurssvag franchisetagare behöver samma skydd som en konsument mot kostnadsriskerna med ett skiljeavtal. Vad som framkommit i målet om avtalets tillkomst och innehåll eller vad som upplysts om franchisetagarens förhållanden kunde emellertid enligt Högsta domstolen inte anses utgöra tillräckliga skäl att frångå regeln om skiljeklausuls giltighet.

I den juridiska litteraturen har uppfattningen framförts att en skiljeklausul i avtal mellan näringsidkare bör jämkas endast i extrema fall (Grönfors, Avtalslagen, tredje uppl., 1995, s. 242).

Motionerna

I motion L270 av Rolf Åbjörnsson m.fl. (kd) pekas på det skydd som lagstiftningen i många avseenden ger konsumenterna som den svagare parten i avtalsförhållanden. Motsvarande skydd finns inte för småföretagare som ofta kan befinna sig i en underlägsen position i ett mellanhavande gentemot ett större företag eller en koncern. För småföretagaren är, framhålls det i motionen, en kostsam juridisk process ett betydligt större problem än för den stora koncernen med helt andra ekonomiska förutsättningar. Det leder många gånger till att småföretagaren tvingas avstå från att processa om ett berättigat krav. I motionen konstateras att avtal mellan näringsidkare ofta innehåller en skiljeklausul. Till nackdelarna med ett skiljemannaförfarande hör att det är dyrt, vilket drabbar småföretagaren. Motionärerna framhåller att skiljeklausuler allmänt anses oskäliga i avtal mellan näringsidkare och konsument. Däre-

mot hör det till ovanligheterna att domstol jämkar en skiljeklausul i ett avtal mellan näringsidkare. Enligt motionärerna är sålunda den mindre företagaren i det närmaste rättslös i en tvist med en stor koncern. I motionen yrkas ett tillkännagivande om att domstolarnas möjligheter att jämka oskäligen avtal mellan näringsidkare bör ses över.

Ett motsvarande yrkande framförs i motion L282 av Ingegerd Saarinen (mp) (yrkande 2).

Remissyttrandena

Göta hovrätt är inte övertygad om att det för närvarande finns tillräckliga skäl att överväga ytterligare lagstiftning i frågan om möjligheterna att jämka avtal mellan näringsidkare. Det saknas också skäl att utreda frågan om skiljedoms-klausuler vidare. Enligt hovrätten framstår det mera som en uppgift för branschorganisationer och andra att sprida information om betydelsen av skiljeklausuler och vilka alternativ som finns.

Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet pekar på att lagen (1984:292) om avtalsvillkor mellan näringsidkare sällan tillämpats. Det kan, enligt nämnden, finnas anledning att göra en översyn av frågan om huruvida lagen har en ändamålsenlig utformning.

Enligt *Sveriges advokatsamfund* är skydd för en svagare part i ett avtalsförhållande, utöver möjligheten att jämka avtal enligt 36 § avtalslagen, inte påkallat.

Företagarnas Riksorganisation anser att en utredning bör tillsättas för att se över behovet av att jämka oskäligen avtalsvillkor.

Enligt *Landsorganisationen (LO)* bör det övervägas att förstärka de mindre företagens skydd mot oskäligen avtalsvillkor, exempelvis när det gäller användningen av skiljeklausuler. Möjligheten att jämka oskäligen avtalsvillkor mellan näringsidkare bör därför, enligt LO, ses över.

Även *Petroleumhandelns Riksförbund* anser att möjligheterna till jämkning av avtal mellan näringsidkare bör ses över. Förbundet framhåller att möjligheter till jämkning är av stor vikt i situationer med ojämlika förutsättningar mellan parterna.

Motorbranschens Riksförbund framhåller att medlemsföretagen till övervägande del är små företag med högst nio anställda som kommer i en beroendeställning till de stora multinationella företag som utgör deras leverantörer. Man är i stort sett hänvisad till 36 § avtalslagen för att kunna reagera på oskäligen avtalsvillkor. Enligt förbundet finns det därför behov av skyddsregler för de återförsäljare som är organiserade i förbundet, särskilt som det är svårt för dessa småföretag att göra sig gällande avtalsvägen mot en stor internationell generalagent. Det är förbundets förhoppning att motionerna skall föranleda lagstiftning som tillgodoser de små och medelstora företagens legitima krav i ifrågavarande avseenden.

Utskottets ställningstagande

Som utskottet uttalade våren 2001 vid behandlingen av en liknande motion som de nu aktuella motionerna L270 och L282 har utskottet viss förståelse för de synpunkter som förs fram i motionerna (se bet. 2000/01:LU9). Vad som framkommit i förevarande ärende utgör emellertid, enligt utskottets mening, inte tillräckliga skäl att nu förorda bifall till de aktuella motionerna. Utskottet förutsätter att motionsspörsmålen uppmärksammas i samband med att regeringen överväger frågan om lagstiftning rörande franschising.

Med det anförda föreslår utskottet att riksdagen avslår motionerna L270 och L282 yrkande 2.

Reservationer

1. Franchising (punkt 1)

av Tanja Linderborg (v), Rolf Åbjörnsson (kd), Tasso Stafilidis (v), Kjell Eldensjö (kd) och Ana Maria Narti (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 1 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2001/02:L257, 2001/02:L282 yrkandena 1, 3 och 4, 2001/02:L332 och 2001/02:L345.

Ställningstagande

Vi vill framhålla att parterna i ett franchiseförhållande inte är jämbördiga. Franchisetagarna intar ofta en underlägsen ställning i förhållande till franchisegivarna. Franchiseavtalen är dessutom många gånger ensidigt utformade till franchisetagarens nackdel. Beroendeförhållandet liknar, enligt vår mening, det som förekommer vid anställnings-, arrende- och hyresförhållanden och motiverar därför ett liknande skydd för franchisetagaren. Sålunda bör franchisegivaren vara skyldig att informera om sitt företags ekonomiska ställning och visa att han eller hon kan uppfylla sina förpliktelser enligt avtalet. Vi anser också att franchisegivaren bör vara skyldig att ge en korrekt och sanningssökande information om det affärskoncept som avtalet grundas på och andra relevanta uppgifter som är av vikt för franchisetagarens beslut att ingå avtal. Vid internationell franchising, där huvudfranchisegivaren finns utomlands, kan vi konstatera att franchisetagarens möjligheter att få information i dag är ytterst begränsade. Vi vill också peka på att franchiseavtal ofta innehåller en s.k. skiljeklausul, trots att franchisetagarna allmänt sett inte är medvetna om de kostnader som är förknippade med ett skiljedomsförfarande. Enligt vår mening kan inte heller den självsanerande verksamheten inom branschen betraktas som oberoende och fristående. De missförhållanden som i dag häftar vid franchiseverksamheten är desto allvarigare som franchising är en samverkansform som vuxit kraftigt i Sverige, inte minst inom tjänstesektorn.

Vi kan nu konstatera att det internationella arbetet inom Unidroit med regler om franchising hunnit långt. Det är därför hög tid att regeringen utifrån Unidroits överväganden om en modellag lämnar förslag till riksdagen om lagstiftning som syftar till att skydda franchisetagarna i franchiseförhållandet och att göra parterna mer jämbördiga. En sådan lagstiftning bör innehålla bl.a. regler om informationsskyldighet för franchisegivaren, förhandlingsrätt för franchisetagare och regler om uppsägning.

Vad som anförts i reservationen bör enligt vår mening riksdagen, med bifall till motionerna L257, L282 yrkandena 1, 3 och 4, L332 och L345, som sin mening ge regeringen till känna.

2. Avtalsvillkor mellan näringsidkare (punkt 2)

av Tanja Linderborg (v), Rolf Åbjörnsson (kd), Tasso Stafilidis (v) och Kjell Eldensjö (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anføres i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2001/02:L270 och 2001/02:L282 yrkande 2.

Ställningstagande

Vi vill peka på det skydd som lagstiftningen i många avseenden ger konsumenterna som den svagare parten i avtalsförhållanden. Motsvarande skydd finns emellertid inte för småföretagare som ofta kan befinna sig i en underlägsen position i ett mellanhavande med ett större företag eller en koncern. För småföretagaren är, enligt vår mening, en kostsam juridisk process ett betydligt större problem än för den stora koncernen med helt andra ekonomiska förutsättningar. Detta leder många gånger till att småföretagaren tvingas avstå från att processa om ett berättigat krav. Vi kan konstatera att avtal mellan näringsidkare ofta innehåller en skiljeklausul. Till nackdelarna med ett skiljemannaförfarande hör att det är dyrt, vilket särskilt drabbar småföretagaren. Skiljeklausuler anses allmänt sett oskäligen i avtal mellan näringsidkare och konsument. Däremot kan vi konstatera att det hör till ovanligheterna att domstol jämkar en skiljeklausul i ett avtal mellan näringsidkare. Enligt vår mening är sålunda den mindre företagaren i det närmaste rättslös i en tvist med en stor koncern. Domstolarnas möjligheter att jämka oskäligen avtal mellan näringsidkare bör därför ses över.

Vad som anförts i reservationen bör enligt vår mening riksdagen, med bifall till motionerna L270 och L282 yrkande 2, som sin mening ge regeringen till känna.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden

2001/02:L257 av Tanja Linderborg m.fl. (v) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att lagreglera franchiseverksamheten.

2001/02:L270 av Rolf Åbjörnsson m.fl. (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att se över domstolarnas möjligheter att jämka oskäliga avtal mellan näringsidkare.

2001/02:L282 av Ingegerd Saarinen (mp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen beslutar att begreppet beroende till endast en leverantör införs som en markering hos PRV och i handelsregistret så att franchiseverksamhetens utveckling kan följas.
2. Riksdagen beslutar att utreda möjligheten att jämka oskäliga avtal mellan näringsidkare.
3. Riksdagen beslutar att förbud införs mot dyrbara och osäkra skiljeförfaranden mellan näringsidkare när den ena parten är avsevärt mindre.
4. Riksdagen beslutar att skyldighet införs för en franchisegivare, enligt förebild från USA, att redovisa egen solvens och marknadsundersökningar till stöd för produktens/konceptets lönsamhet och tillgänglig marknad inom det mot betalning tillhandahållna ensamrättsdistriktet.

2001/02:L332 av Lena Sandlin-Hedman m.fl. (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av lagstiftning om franchising.

2001/02:L345 av Yvonne Ångström m.fl. (fp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om förbättrade regler för franchiseföretagare.

BILAGA 2**Remissyttranden**

På lagutskottets begäran har yttranden över motionerna 2001/02: L257, L270, L282, L332, L345 avgivits av Göta hovrätt, Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet, Verket för näringslivsutveckling (NUTEK), Sveriges advokatsamfund, Svenska Handelskamarförbundet, Föreningen Svenskt Näringsliv, Företagarnas Riksorganisation, Landsorganisationen i Sverige (LO), Franchisetagarnas Riksorganisation, Handelsanställdas förbund, Petroleumhandelns Riksförbund och Svenska Franchiseföreningen. Därutöver har en skrivelse inkommit från Motorbranschens Riksförbund (MRF).

Göta hovrätt

Göta hovrätt har anfört:

Franchising

I hovrätten förekommer sällan mål där franchiseavtal prövas. Utan att ha vidtagit någon fullständig undersökning kan hovrätten för närvarande bara erinra sig ett sådant mål under senare år. Det finns således skäl att misstänka att det är så som anges i flera av motionerna, dvs. att domstolsprövning av franchiseavtal förekommer relativt sällan.

Därav kan inte dras den slutsatsen att franchising skulle vara en ovanlig samarbetsform. Hovrätten har tvärtom samma intryck som det som förmedlas i motionerna, dvs. att denna form för samarbete blir allt vanligare. Till och med inom traditionell advokatverksamhet synes sådana avtal numera förekomma (se tidningen Advokaten, nr 8 för 2001, s 5).

Med tanke på att franchiseavtal inte sällan är mycket detaljerade och innebär långtgående inskränkningar i franchisetagarens handlingsfrihet – även efter det att samarbetet upphört – bör avtalen vara ägnade att ge upphov till tvistefrågor. Som antyds i flera av motionerna lär avtalsparterna knappast kunna betraktas som jämställda utan franchisetagaren torde ofta inta en underlägsen och beroende ställning gentemot franchisegivaren. Detta kan påverka benägenheten och möjligheten att i domstol – eller via skiljedom – hävda sin rätt. Det är inte uteslutet att sådan tvingande skyddslagstiftning som diskuteras i en del av de översända motionerna skulle befrämja franchisetagarens möjligheter att hävda sin rätt gentemot franchisegivaren.

Det finns således skäl som talar för att frågan om lagstiftningsåtgärder bör utredas på nytt i enlighet med vad motionärerna föreslår. Mycket har hänt såväl i Sverige som internationellt sedan franchising utreddes senast och det kan mycket väl visa sig finnas angelägna uppgifter för en lagstiftare på detta område.

Hovrätten är i och för sig inte övertygad om att ensidig nationell lagstiftning är rätt väg att gå för att lösa de problem som kan förekomma. Franchiseavtal torde inte sällan vara gränsöverskridande i någon mening och det finns, som berörs i motionerna, åtskilliga mellanstatliga dokument liksom rättsakter inom EU – även domar från EG-domstolen – som gäller franchising. Tämmligen detaljerade bedömningar har gjorts i frågan

om vilka bestämmelser i ett franchiseavtal som kan accepteras ur ett konkurrensrättsligt perspektiv. Det är kanske inte helt okomplicerat att som enskild nation inom EU införa en nationell skyddslagstiftning på detta område. Det finns emellertid all anledning att samlat granska den internationella rättsutvecklingen för att på så sätt få ett underlag för ställningstagande.

Hovrätten har således inte något att erinra mot att franchising görs till föremål för utredning. En sådan utredning bör ha ett brett upplägg och inte begränsa sig till frågan om informationsutbyte mellan franchiseavtalsparter.

Jämkning av avtal mellan näringsidkare

Som framhålls i bl.a. motionen 2001/02:L270 är säkert många småföretagare beroende av ett storföretag eller en koncern och småföretagarens reella möjlighet att hävda sin rätt kan nog ofta vara begränsad. Det kan emellertid ifrågasättas om inte en vanlig förklaring härtill är det lilla företagets önskan att få, eller få behålla, det stora företaget som kund. Småföretagare i allmänhet torde inte vara lika varaktigt avtalsbundna som en franchisetagare utan lär ofta ha en formell frihet att säga upp samarbetet, men kan tvingas acceptera de villkor som erbjuds eftersom det stora företaget annars söker sig någon annanstans. Den avtalsituationen lär ytterligare lagstiftning inte kunna påverka. Inte ens de möjligheter som dagens lagstiftning ger, t.ex. jämkning enligt 36 § avtalslagen, förefaller att utnyttjas i någon större omfattning. Hovrätten är inte övertygad om att det för närvarande finns tillräckliga skäl att överväga ytterligare lagstiftning på detta område.

Skiljedoms klausuler

I ett par av motionerna berörs skiljeklausuler och det förordas begränsningar. Det torde vara allmänt känt att skiljetvister har för- och nackdelar, varvid risken för relativt höga kostnader är en av nackdelarna. Kostnaderna kan dock begränsas genom avtal, t.ex. genom att avtala om tillämpning av ett sådant förenklat skiljeförfarande som bl.a. Stockholms Handelskammarens Skiljedomsinstitut erbjuder eller genom att avtala hur kostnaderna skall fördelas mellan parterna om tvist uppstår. Hovrätten håller dock inte för otroligt att större företag vid tvist med småföretagare ibland kan utnyttja skiljeförfarandets kostnader till sin fördel. Att lagstiftningsvägen begränsa avtalsfriheten i denna fråga framstår emellertid som betänkligt och att, som föreslås i någon motion, förbjuda tillämpning av skiljeklausuler mellan vissa näringsidkare bör inte komma i fråga. Enligt hovrättens mening saknas skäl att utreda denna fråga vidare. Det framstår mera som en uppgift för branschorganisationer och andra att sprida information om betydelsen av skiljeklausuler och vilka alternativ som finns.

Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet

Juridiska fakultetsnämnden har anfört:

I motionerna 2001/02:L270, 2001/02:L282, 2001/02:L332 samt 2001/02:L345 föreslås att franchisingverksamhet skall på olika sätt lagregleras. Fakultetsnämnden avstyrker motionerna.

I Sverige har vi traditionellt ställt oss avvisande till att införa särskilda lagregler för olika typer av avtal. Istället har vi tillämpat allmänna civilrättsliga principer i de tvister som har uppkommit. Det anförda gäller inte bara franchising utan även andra former av tillverknings- och distributionsavtal, t ex legotillverkningsavtal, licensavtal och återförsäljaravtal. Fakultetsnämnden anser inte att vad som anförs i motionerna motiverar någon ändring i den traditionella inställningen.

Motion 2001/02:L270, och även motion 2001/02:L282, aktualiserar även tillämpningen av 1984 års lag om avtalsvillkor mellan näringsidkare. Denna lag ger Marknadsdomstolen möjlighet att förbjuda fortsatt användning av oskäligen avtalsvillkor, framför allt i standardavtal, i avtalsförhållanden mellan näringsidkare. Vid bedömningen skall enligt lagtexten särskild hänsyn tas till behovet av skydd för näringsidkare som intar en underlägsen ställning i avtalsförhållanden. Denna lag förefaller typiskt sett väl ägnad att kunna tillämpas t ex på obalanserade villkor i franchiseförhållanden. Så har dock inte skett i praktiken och överhuvud har lagen om avtalsvillkor mellan näringsidkare endast sällan tillämpats och på senare år än mindre än tidigare. Det finns endast något enstaka fall där lagen åberopats i Marknadsdomstolen under de senaste fem till tio åren.

Man kan ställa frågan vad som är skälet härtill. Ett skäl skulle kunna vara att det inte funnits något reellt behov att tillämpa lagen. Ett annat, och troligare, skäl torde vara att lagen har en mindre ändamålsenlig utformning som minskar värdet av att söka få den tillämpad. Detta kan gälla utformningen av talerätt och förfarande och omöjligheten att förena en individuell avtalstvist med ett förbud enligt lagen. Vad som härvid framför allt aktualiseras är förhållandet mellan generalklausulen i 36 § avtalslagen, likaledes relativt litet tillämpad i avtalsrelationer mellan näringsidkare, och den nämnda avtalsvillkorlagen. För en närmare behandling av hithörande rättsfrågor kan bl a hänvisas till Bernitz, Standardavtalsrätt, 6 uppl, särskilt s 106 ff, densamme, Småföretagarskydd mot oskäligen avtalsvillkor, särskilt 36 § avtalslagen i Festskrift till Sveriges advokatsamfund 1987 s 107 ff och Claes-Robert von Post, Studier kring 36 § avtalslagen med inriktning på rent kommersiella förhållanden, ak. avh. Stockholms universitet 1999.

Enligt fakultetsnämndens mening kan det finnas anledning att göra en översyn av frågan om lagen om avtalsvillkor mellan näringsidkare har en ändamålsenlig utformning mot bakgrund av de erfarenheter av dess tillämpning som numera föreligger.

Verket för näringslivsutveckling (NUTEK)

NUTEK har anfört:

Franchising är enligt NUTEK:s bedömning ett värdefullt instrument för nyföretagandet, som borde vara attraktivt för nyföretagare som vill koncentrera sig på operativ affärsverksamhet och i övrig verksamhet få hjälp och stöd från en etablerad affärsorganisation. Genom franchising utökas

basen för nyföretagande till en krets av personer, som kanske inte är entreprenörer i traditionell mening, men som ändå är beredda att ta ekonomiska risker för att kunna försörja sig genom egen verksamhet, som är fri från de begränsningar som följer av ett anställningsförhållande.

Franchising har en potential även för nyföretagande i avknoppningsföretag inom privat och offentliga sektor, till exempel inom vård- och omsorgsområdet, där standardiserade arbetsmetoder med hög kvalitet och säkerhet är väsentligt redan från verksamhetens start. Detta kan åstadkommas genom detaljerade avtal mellan franchisegivare och franchisetagare om hur verksamheten skall bedrivas.

Det är viktigt för näringslivsutvecklingen i Sverige att franchising har ett gott anseende som verksamhetsform. Motionerna innehåller uppgifter som är oroande ur denna synpunkt.

Kunskapen om franchisingverksamheten i Sverige synes vara bristfällig sett från samhällets perspektiv. Eftersom kategorin franchisingföretag inte syns i den offentliga statistiken för näringsverksamhet försvåras forskning inriktad på franchising.

Många blivande franchisetagare har sannolikt en mycket svag ställning jämfört med franchisegivaren när franchisetagarens företag skall etableras. Det finns en risk att franchisetagaren lutar på att hans intressen är väl tillvaratagna i det av franchisegivaren framtagna franchiseavtalet.

Möjligheten att få till stånd ändringar i avtalet kan vara små för franchisetagaren och medför kostnader för experthjälp. Dessa förhållanden kan ses som ett hot mot en väl fungerande franchisingverksamhet.

I franchisesystemet är varumärket den kanske viktigaste komponenten, till exempel Mac Donalds. För kunden är det ointressant om restaurangpersonalen är anställd i ett multinationellt storföretag eller av en lokal franchisetagare. Inom tjänstesektorn däremot kan det vara av avgörande vikt för en kund, som ämnar köpa rådgivningstjänster, att veta om rådgivaren är anställd hos t. ex. den stora och välkända banken, som tar ansvar för rådgivningens kvalitet, eller om rådgivaren är en franchisetagare och ensam ansvarig mot kunden.

NUTEK:s förslag

Enligt NUTEK:s uppfattning skall det föreligga tungt vägande skäl för att genom lagstiftning begränsa avtalsfriheten i näringslivet och på andra områden. Det är inte troligt att sådana skäl föreligger beträffande franchising. Innan lagstiftning övervägs bör kunskap om omfattningen av de problem som identifierats ha inhämtats. Regelkomplex som påverkar en stor grupp menligt på grund av att ett fåtal missköter sig bör undvikas.

Ett stort ansvar vilar på franchisegivaren som den starka parten när det gäller innehållet i de avtal som styr franchisetagarens företag. Även franchisetagaren har ett ansvar för att avtalet har ett innehåll som gynnar hans företag och dess verksamhet.

Till stöd för sin bedömning av avtalsinnehållet skulle båda parter kunna ha nytta av etiska regler och kanske ett eller flera modellkontrakt med bred förankring hos berörda aktörer inom franchiseområdet.

NUTEK föreslår att möjligheten undersöks av att inrätta ett nationellt råd, för upprätthållande av etiska regler för franchising, informationsinsatser, utvecklingsarbete m m. Vård för ett sådant råd skulle kunna vara någon näringslivsorganisation. Rådet skulle vara sammansatt av representanter för franchisegivare, franchisetagare och kundintresset.

Vidare föreslår NUTEK att åtgärder vidtas för att underlätta för omvärlden att kunna identifiera franchiseföretag, t.ex. genom uppgift i företagsregister eller på annat sätt.

Sveriges advokatsamfund

Advokatsamfundet har anförut:

I. SAMMANFATTNING

Sveriges advokatsamfund anser inte att det finns något behov av särskild lagstiftning för samarbete mellan franchisegivare och franchisetagare i de avseenden motionerna föreslår. Grunden för detta ställningstagande är att det inte är något unikt för franchisingsamarbete att ett större företag ingår avtal med ett mindre företag. Avtal mellan icke jämbördiga parter kan förvisso få obilliga effekter. Intresset av att mellan näringsidkare upprätthålla den grundläggande regeln i svensk rätt att avtalsfrihet skall råda överväger de eventuella olägenheter som härigenom kan uppstå, särskilt med hänsyn till den civilrättsliga skyddslagstiftning som redan finns.

Skydd för en svagare part i ett avtalsförhållande utöver möjligheten att jämka avtal enligt 36 § avtalslagen är inte enligt Advokatsamfundets mening påkallat, då nyssnämnda lagbestämmelse just tar sikte på sådana situationer som skulle kunna uppstå om en stark franchisegivare missbrukar sin ställning.

Det är viktigt att näringslivet så långt som möjligt får handha de problem motionerna fokuserar på genom självsanering. Franchising är enligt Advokatsamfundets mening ett bra exempel på att en långtgående självsanering för att upprätthålla hög etik och skäligen balans mellan franchisegivares och franchisetagares intressen har möjlighet att lyckas.

II. ÖVERVÄGANDEN

A. Franchising i Sverige

Franchising är en etableringsform som möjliggör för en person med en affärsidé att genomföra en snabb etablering, även om personen saknar ett stort kapital. Detta ökar konkurrensen. I stället för att exempelvis bygga upp en kedja via dotterbolag eller filialer byggs kedjan upp genom samsamarbetsavtal med ett flertal företag, de s k franchisetagarna. Franchisetagarna finansierar etableringen på orten. Idén med franchising är också att kombinera fördelen med ett stort företags resurser (franchisegivaren och samtliga franchisetagare tillsammans) med det lilla företags effektivitet, som åstadkommes genom att franchisetagaren styrs av sitt intresse att få det egna företaget lönsamt.

Franchising har haft stor betydelse för tillväxten i Sverige. Sverige är ett av världens franchisetätaste länder.

Det tidigare gällande gruppundantaget (SFS 1993:79) beskriver det näringspolitiska argumentet för franchising på följande sätt:

”De franchiseavtal som avses i denna förordning förbättrar i allmänhet varudistributionen och/eller utbudet av tjänster, eftersom de gör det möjligt för franchisegivare att med begränsade investeringar etablera ett enhetligt nät, som kan underlätta för nya konkurrenter, i synnerhet små och medelstora företag, att inträda på marknaden, med ökad mellanmärkeskonkurrens som följd. Det gör det också möjligt för fristående köpmän att etablera butiker snabbare och med större utsikter till framgång än om de fick göra det utan franchisegivarens erfarenhet och hjälp. Härigenom får de möjlighet att konkurrera mera effektivt med stora distributionsföretag.

Nu gällande gruppundantag för vertikala avtal (SFS 2000:1193) och Kommissionens förordning (EG) nr 270-1999 säger om vertikala avtal:

”Vertikala avtal inom den grupp som definieras i denna förordning kan öka den ekonomiska effektiviteten inom en produktions- eller distributionskedja genom att möjliggöra en bättre samordning mellan de deltagande företagen. De kan särskilt leda till att parternas transaktions- och distributionskostnader sänks och att deras investerings- och försäljningsnivåer optimeras.”

Samtidigt som franchisegivaren, som har en god affärsidé men inte tillgång till ett stort riskvilligt kapital, kan förverkliga sin idé till en lönsam verksamhet ges franchisetagaren en möjlighet att driva en lönsam affärsrörelse. Genom att franchisetagaren får tillämpa ett beprövat affärssystem undviker han många gånger de problem som den oerfarne egne företagaren stöter på. Genom denna samverkan ökas konkurrensen. Franchising är således även bra för samhällsekonomin och konsumenterna. Det måste vara lagstiftarens uppgift att inte motverka franchising utan tvärtom att se till att samverkan inom franchising inte omgärdas av större begränsningar än de som gäller de företag med vilka franchisekedjor konkurrerar.

Nu gällande gruppundantag vad gäller konkurrensklausuler, prissamverkan och franchisegivarens produktstyrning ger franchising konkurrenssnackdelar i förhållande till helägda kedjor.

B. Icke jämbördiga parter

De aktuella motionerna i Riksdagen fokuseras på att franchisetagaren är den svagare parten och måste skyddas. Motionerna gör jämförelse med arbetstagarens och hyrestagarens intresse av skyddsregler.

Varje franchisetagare torde genom beslutet att ingå i en franchisekedja se möjligheterna till en lönsam verksamhet. Varje företagande innefattar chansen att lyckas och risken att misslyckas.

Att en rörelseidkare kan misslyckas och drabbas hårt privatekonomiskt är inget unikt för franchising. Om det behövs skyddsregler för den svagare parten i ett samarbete bör dessa skyddsregler finnas i generella civilrättsliga regler. Sådana skyddsregler finns. Möjligen tillämpas dessa civilrättsliga skyddsregler restriktivt av domstolarna. Att uppställa mer långtgående skyddsregler i franchiseförhållanden än de som gäller i avtalsförhållanden i övrigt kan dock inte anses påkallat eller önskvärt. Reglerna i framförallt avtalslagens tredje kapitel ger ett tillräckligt skydd för en svagare avtalspart.

Vissa av de i motionerna föreslagna reglerna torde medföra att franchisesystem inte kan fungera lika effektivt som konkurrerande helägda system. Detta är lika mycket en nackdel för franchisetagare som för franchisegivare. De regler i franchiseavtalen, som av motionerna upplevs som ensidiga, är nödvändiga för att ge franchisegivare möjlighet att styra franchisekedjan så att denna kedjas utbud av varor och/eller tjänster effektivt kan konkurrera med helägda system. Att franchisetagaren underordnar sig franchisegivarens ledning torde generellt vara en förutsättning för att uppnå önskvärd effektivitet såväl ur franchisegivarens som franchisetagarens synpunkt.

Det är vanligt att avtal ingås mellan icke jämbördiga parter. Så ingås avtal mellan banker och bankkunder, mellan stora entreprenörer och små underleverantörer, mellan stora leverantörer och små distributionsföretag etc. Ibland utnyttjar den ekonomiskt starke sin position och det lilla företaget har inga motmedel. Detta är dock inte ett problem unikt för franchising utan ett generellt problem. Mycket av vad motionerna framhåller om nackdelar för den lille franchisetagaren kan överföras på den ekonomiskt svagare i förhållande till den ekonomiskt starkare generellt i näringslivet och även i övrigt i samhället.

C. Ensidiga klausuler

Som ovan framhållits är det viktigt att franchisegivaren kan leda franchisesystemet så att verksamheten får önskvärd effektivitet och lönsamhet för franchisegivaren och franchisetagarna. Klausuler, som kan synas på ett ensidigt sätt stärka franchisegivarens rätt mot franchisetagaren, är ofta också ett skydd för franchisetagaren när det gäller att uppnå effektiv och lönsam verksamhet.

Ett exempel är konkurrensförbudet. I de flesta franchiseavtal finns förbud för franchisetagaren att konkurrera med franchisegivaren under avtalstiden och viss tid därefter. Sådana konkurrensklausuler begränsas dock av reglerna i gruppundantaget, vilket är en konkurrensnackdel för franchising och således också en nackdel för franchisetagaren så länge han är franchisetagare.

Oskäligt konkurrensförbud kan enligt nuvarande regelsystem jämkas.

Ur marknadsföringssynvinkel är det viktigt att exempelvis en modekedja har en enhetlig profil. Kunden skall känna igen sig oavsett om kunden besöker en butik i Luleå eller i Stockholm. Butiksinredningarna skall vara likartade, butikerna skall ha samma produkter och tillämpa samma priser. Ett genomförande härav ökar möjligheten till framgång.

Det sker genom en ensidig rätt för franchisegivaren att bestämma vilka varor och/eller tjänster franchisetagaren skall tillhandahålla och det sker genom att franchisetagaren är förbjuden att konkurrera med franchisegivaren under avtalets giltighetstid. Det ligger lika mycket i franchisegivarens intresse att franchisekedjan kan styras på detta sätt.

D. Krav på information

UNIDROIT har arbetat fram en modellag bl.a. innefattande en omfattande informationsplikt från franchisegivaren gentemot franchisetagaren inför avtalsskrivande. Att franchisetagaren får den information rörande franchisegivaren som är nödvändig och väsentlig för en relevant utvärdering av vad franchisetagaren ger sig in på är givetvis av godo. En lagstadgad plikt att ge sådan information förefaller emellertid onödig. Advokatsamfundets uppfattning är att informationsbehovet generellt sett blir tillgodosett på frivillig väg genom parternas egen försorg.

Behovet av informationsutbyte inför ett avtal är för övrigt icke unikt för franchiseförhållanden. Befintlig civilrättslig lagstiftning med rättsföljder ogiltighet/jämkning/skadestånd torde utgöra tillräckligt skydd. Svenska Franchiseförningens etiska regler och tillämpningen av dessa verkar också för att franchisegivarna noggrant ger franchisetagaren relevanta upplysningar.

E. Skiljeklausul

I motionerna finns ett återkommande påstående, nämligen att tvister som handläggs av skiljenämnd är mycket dyrare än tvister som handläggs av domstol. Påståendets riktighet behöver icke med självklarhet vara korrekt.

De flesta rättstvister är mycket betungande för inte minst den lille företagaren. Ett skiljeförfarande kan dock många gånger vara billigare än ett domstolsförfarande, särskilt i de fall parterna utser endast en skiljeman, ett förfaringsätt som blir allt vanligare i kommersiella mindre tvister, t.ex. inom ramen för Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstituts regelsystem.

Lagstiftaren bör inte motverka bruket av skiljeklausuler då skiljeförfarande innehåller fördelar i form av bl.a. snabbhet, sekretess och möjlighet att få saken avgjord av särskilt kompetenta jurister.

F. Förhandlingsrätt och föreningsrätt

Det är inte ovanligt att franchisetagarna inom ett franchisesystem bildar en franchisetagarförening, genom vilken franchisetagarna fortlöpande diskuterar relationen med franchisegivaren.

Att tillskapa ett regelsystem motsvarande det som finns i MBL och andra arbetsrättsliga lagar är omotiverat. Att ge franchisetagarens ombud/franchisetagarföreningen en liknande partsroll skulle inte gagna franchisesystemens konkurrenskraft. I stället finns risken att en sådan lagstiftning skulle kunna locka personer som icke har erforderliga förutsättningar att bli egna företagare via franchising.

G. Inlösensskyldighet när avtalet upphör

För att kunna bygga upp ett värde i rörelsen är det i allmänhet ett intresse ur franchisetagarens synvinkel att hans avtal med franchisegivaren blir långvarigt. Vanligt är att franchisetagaren i avtalet ges rätt att överlåta sitt företag till den som franchisegivaren kan godtaga. Det sista villkoret är rimligt och innebär således att franchisetagarens intresse att få bra betalt för sitt företag vägs mot franchisegivarens och de övriga franchisetagarnas intresse att inte få in en olämplig franchisetagare i systemet.

En lagenlig skyldighet för franchisegivaren att inlösa företaget skulle vara alltför betungande. Vanligt är också att franchisegivaren åtar sig att återköpa franchisetagarens varulager vid avtalets upphörande. Advokatsamfundets uppfattning är att det inte finns behov av lagstiftning som reglerar franchiseförhållandets upphörande då branschens självreglering gör en skäligen avvägning av parternas intressen.

H. Registrering av franchising

Advokatsamfundet ser inte vilket konsumentintresse som skulle kunna motivera en skyldighet att registrera franchiseförhållandet. Däremot har franchisegivaren ett intresse av att hans kännetecken icke av franchisetagaren användes på ett sätt som skulle kunna medföra ansvar för den senares förpliktelser. Att franchisegivare i allmänhet ser till att sådana situationer undviks genom reglering i avtalet torde vara självklart.

Svenska Handelskammarförbundet

Svenska Handelskammarförbundet har anfört:

Sammanfattning

- Svenska Handelskammarförbundet avstyrker särskild lagstiftning avseende franchiseverksamhet.
- Befintlig lagstiftning, och av branschen upprättade regler och självserande organ, erbjuder tillräckligt skydd för franchisetagare.
- Svenska Handelskammarförbundet delar inte uppfattningen att skiljeklausuler är oskäligen i förhållanden mellan franchiseföretag.

Motionerna föranleder följande synpunkter

Inledning

Inledningsvis kan konstateras att vid franchising fråga är om två självständiga näringsidkare som genom överenskommelse valt en viss samarbetsform. Utgångspunkten måste således vara att det frivilliga franchise-systemet gagnar bägge parter.

Samarbetsformen erbjuder franchisetagaren att, mot ersättning, nyttja ett beprövat koncept samt etablerade varumärken, firma och givarens *know how*. Kompanjonskapet medför stora fördelar för franchisetagaren jämfört med att på egen hand driva verksamhet inom visst område. Ofta är franchiseformen den enda möjligheten för franchisetagaren att starta ett eget företag.

Franchisesystemet förutsätter, utöver ömsesidig god vilja, öppenhet och ett nära samarbete. Franchiseformen förutsätter att franchisegivaren – i egenskap av initiativtagare och huvudansvarig för systemet samt ägare till näringskännetecknen – har rätt att övervaka att franchisetagaren bedriver verksamhet jämlikt givarens affärsidé. Det ligger även i övriga franchisetagares intresse att tillse att konceptet bevaras.

Skulle franchisegivaren missbruka sin ställning finns både självreglering och lagreglering till skydd för franchisetagaren.

Konkurrensnackdelar

En särskild reglering med, såsom föreslås, bland annat en långtgående informationsplikt för franchisegivarna och särskilda jämningsmöjligheter av franchiseavtal, skulle hämma förutsättningarna för branschens verksamhet.

Bestämmelser av detta slag skulle också innebära en konkurrensnackdel i förhållande till likartade verksamhetsformer, varför särreglering skulle komma att snedvrیدا konkurrensen på ett sätt som inte kan anses motiverat. Mångfald och effektiv konkurrens gagnar såväl konsumenter som företag.

Självreglering

Enligt vad Svenska Handelskammarförbundet erfar fungerar Svenska Franchiseförningens regler och etiska nämnd väl. Både franchisegivare och franchisetagare är medlemmar i föreningen, och tillika representerade i dess organ. Svenska Handelskammarförbundet finner mot bakgrund härav inte skäl ifrågasätta den etiska nämndens opartiskhet.

Civilrättslig lagstiftning

Avtalslagen¹ 36 § erbjuder en möjlighet att få oskäligen avtalsvillkor jämkade eller lämnade utan avseende. Vid sådan prövning tas särskild hänsyn till behovet av skydd för den som i egenskap av konsument *eller eljest* intager en underlägsen ställning i avtalsförhållandet. Regleringen kan således tillämpas på villkor i avtal mellan näringsidkare.

Lag (1984:292) om avtalsvillkor mellan näringsidkare erbjuder en möjlighet att förbjuda näringsidkare att använda oskäligen avtalsvillkor. Vid sådan bedömning tas särskild hänsyn till behovet av skydd för den som intar en underlägsen ställning i avtalsförhållandet.

Rent bedrägliga beteenden faller, om inte under det straffrättsliga regelverket så i vart fall under avtalslagens bestämmelser om svekfullt in-

¹ Lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område

gångna avtal (30 §) samt rättshandlingar i strid mot tro och heder (33 §). Avtal som ingåtts på gravt otillbörligt sätt kan följaktligen förklaras ogiltiga på sådan grund.

Nuvarande lagstiftning erbjuder sålunda tillräckliga möjligheter att angripa franchisegivare som missbrukar sin ställning. Något behov av ytterligare skydd genom speciallagstiftning finns inte.

Skiljeförfarande

Skiljeförfarande medför inte oväsentliga fördelar för bägge parter genom att erbjuda en snabb och konfidentiell lösning på en tvist. Vidare kan parterna genom utseende av skiljemän påverka sakkunskapen hos nämnden. Att regelmässigt betrakta skiljeklausuler såsom otillbörliga, eller till och med förbjudna i sammanhanget, strider mot grundläggande principer om avtalsfrihet.

Ett ordinärt domstolsförfarande innebär vanligtvis att flera år förflyter innan tvisten får en slutlig lösning. Detta är inte bara otillfredsställande ur affärsmässig synvinkel utan jämväl mycket kostsamt för parterna. Det kan i sammanhanget nämnas att Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstitut erbjuder ett *förenklat* skiljeförfarande, som väsentligen minskar kostnaderna emedan nämnden består av en ensam skiljeman och då dom skall meddelas redan inom tre månader.

Betalningsansvaret för kostnader för skiljeförfarandet samt parts rättegångskostnader åläggs, i likhet med ordinära domstolsförfaranden, vanligtvis den tappande parten.

Mot bakgrund av det anförda avstyrker Handelskamarförbundet särskild lagstiftning beträffande franchiseverksamhet.

Föreningen Svenskt Näringsliv

Svenskt Näringsliv har anfört:

I motionerna yrkas lagstiftningsåtgärder när det gäller franchising, särskilt beträffande arbetsrättsliga förhållanden, information och möjligheter att jämka avtal.

Franchising är ett affärssystem som bygger på avtal mellan två näringsidkare och i korthet innebär att franchisegivaren erbjuder sitt affärskoncept och olika former av service till franchisetagaren mot att denne erlägger en avgift.

Att starta och driva ett eget företag kräver mycket både när det gäller breda kunskaper och arbetsinsatser. Det är ofta svårt för en företagare att behärska inte bara själva verksamheten utan också marknadsföring, administration, organisation, profilering m m som är viktigt för att företaget skall bli lyckosamt. Att inträda i ett franchisingssystem kan då vara en möjlighet för en egen företagare att kunna koncentrera sig på det han är bäst på och få hjälp med andra delar av verksamheten. Franchising används också i ökande utsträckning.

I vissa utav motionerna pekas bl.a. på att en franchisetagare har ett sämre skydd än en anställd. Detta är förvisso riktigt, men resonemangen bygger på en felsyn. En franchisetagare är inte anställd, han eller hon är en person som valt att vara egen företagare. Detta har han eller hon gjort frivilligt och det är också frivilligt att ingå i ett franchisingssystem.

I motionerna framhålls också att det är viktigt att franchisegivaren lämnar fullständig information om verksamheten, ekonomiska förhållanden m.m. Detta är självklart viktigt, men här finns ett tydligt egenintresse

hos franchisegivaren att se till att franchisetagaren är välinformerad. Dessutom är riktig information viktig i alla affärsavtal, och det finns också generella regler om vilseledande marknadsföring och bedrägliga förfaranden. En speciallagstiftning för franchising skulle bli stelbent och lägga en onödig hämsko på verksamheten.

Motionärerna konstaterar också att styrkeförhållandet mellan franchisegivare och franchisetagare ofta är ojämnt och att lagregler om jämkning och ogiltigförklaring av oskäligen franchiseavtal bör införas. Redan idag finns möjlighet att jämka oskäligen avtal. Denna möjlighet har visserligen kommit till användning i mycket liten utsträckning när det gäller avtal mellan näringsidkare, beroende på att det anses att högre krav kan ställas på den som är näringsidkare även om styrkeförhållandet mellan parterna är ojämnt.

Detta kan sägas vara ett utslag av principen att i allt väsentligt låta avtalsfrihet gälla inom affärslivet. Denna avtalsfrihet är av stort värde för företagen och är också en princip som erkänns internationellt. Härigenom kan uppnås bl.a. den flexibilitet som är nödvändig på en ständigt föränderlig marknad.

Som i alla sammanhang kan man hitta exempel på missbruk och det kan visserligen sägas att ökade möjligheter till jämkning ändå inte skulle hindra de ansvarsfulla företagen. Avtalsfriheten har emellertid ett stort principiellt och praktiskt värde. Det finns redan nu lagstiftning som kan användas för eventuella avarter och särskilda jämningsregler för franchisingavtal skulle skapa gränsdragningsproblem och osäkerhet.

Lagstiftning på franchisingområdet skulle verka direkt hämmande på utvecklingen av franchising och orsaka ökade kostnader för företagen och därmed också för konsumenterna. En lagstiftning skulle bidra till att minska konkurrensen genom minskad användning av franchising. Delta-gående i ett franchisingssystem är ofta det enda sättet för en mindre företagare att kunna åstadkomma någon konkurrens av betydelse mot ett större företag i branschen. Det är då också viktigt att en franchisegivare kan styra verksamheten på liknande sätt som sker bl.a. inom de helägda kedjorna. Genom ökad konkurrens förbättras konsumenternas tillgång till varor och tjänster

Som exempel kan tjäna livsmedelsbranschen, som domineras av Ica, Coop och Axfood. Etablering av välsorterade och för konsumenterna viktiga närbutiker som t.ex. Seven Eleven och bensinstationernas livsavdelningar skulle inte ha varit möjlig utan ett fungerande franchisingssystem.

Många vill starta ett eget företag – lockade av bl.a. den personliga tillfredsställelse det innebär att vara sin egen. Sverige behöver också många nya företag för att landet ska få en för alla medborgare nyttig ekonomisk tillväxt. Efter att ha varit bland de främsta i världen när det gäller företagsamhet och välstånd har nu Sverige hamnat ordentligt på efterkälken. Entreprenörskap behöver därför underlättas och uppmuntras.

Lagstiftningsåtgärder på franchisingområdet skulle hämma utvecklingen av franchising och därigenom få negativa effekter för företagsamhet och konkurrens.

Företagarnas Riksorganisation (FR)

Företagarnas Riksorganisation har anfört:

Motionerna om franchising

Flera av motionerna beskriver franchising som avtal där styrkeförhållandena mellan parterna är uppenbart ojämlika. Franchisetagarens underlägsna ställning och beroendeförhållande motiverar att en särskild skyddslagstiftning för franchisetagare införs. En fråga som särskilt tas upp är skiljeklausuler som är kostsamma för den, vanligtvis, ekonomiskt svagare franchisetagaren och försvårar dennes möjligheter att få villkor i avtalet prövade.

Mycket av det som åberopas av motionärerna gäller generellt i avtals-situationer där den ena parten har en starkare ekonomisk ställning än den andra. FR har inte erfarit att franchiseförhållanden i sig skulle innebära några särskilda problem för företagare. I FR-medlemskapet ingår en fri juridisk rådgivning och vi tar varje år emot 20–30 000 frågor inom alla möjliga juridiska områden. Frågor om franchise är mycket ovanliga. FR ställer sig därför tveksamt till behovet av särreglering när det gäller franchising.

Företagarnas Riksorganisations principiella inställning är den att regelverket för företagande idag är alltför omfattande och komplicerat. Företagare, och särskilt småföretagare, är beroende av att reglerna blir färre, enklare och tydligare. En lagstiftning på franchiseområdet innebär en reglering av ett område som idag är föremål för full avtalsfrihet. Risken finns att en lagstiftning som syftar till att komma åt de franchisegivare som är oseriösa istället hämmar majoriteten seriösa franchisegivare. Det måste därför finnas mycket starka skäl för att införa en sådan lagstiftning.

Motion av Rolf Åbjörnsson m.fl.

Det är riktigt att det i en marknadsekonomi ofta uppstår situationer där en part utnyttjar sitt kunskapsförsprång eller sin överlägsna ekonomiska ställning till att förhandla fram fördelaktiga villkor, helt enkelt gör en bra affär. Detta är en del av dynamiken i det marknadsekonomiska spelet. Det är inte möjligt att via lagstiftning skapa jämbördiga styrkeförhållanden i alla avtalsituationer. Det finns det flera exempel på. Konsument-skyddslagstiftningen (konsumentköplagen, konsumenttjänstlagen) är ett sådant exempel. Här har skapats en lagstiftning som i praktiken satt den lille företagaren i en underlägsen ställning, inte utjämnat styrkeförhållandena. Den arbetsrättsliga regleringen är ett annat sådant exempel. En eventuell reglering bör istället ta sikte på att korrigera uppenbara missbruk av ett förhandlingsläge som inneburit att en part lyckats tillskansas sig oskäligt fördelaktiga villkor.

Småföretagare är ofta en underlägsen part. De är underentreprenörer i byggsektorn och underleverantörer i bil- och verkstadsindustrin. De är i underläge som bankkunder. De tvingas i många fall acceptera avtalsvillkor som är på gränsen till oskäliga. Idag finns möjligheter att jämka oskäliga avtalsvillkor enligt 36 § avtalslagen. Regleringen ska enligt lagstiftarens intentioner inte användas för att jämka avtal mellan näringsidkare och har heller inte använts i sådana situationer. Skiljedoms-klausuler som försvårar för den ekonomiskt underlägsne att få sin sak prövad är vanliga i avtal mellan småföretagare och stora företag. Sammantaget gör detta att starka skäl talar för att reglerna om jämkning av oskäliga avtal bör ses över.

Företagarnas Riksorganisation anser att de problem som motionärerna uppmärksammat i franchiseförhållanden har en generell räckvidd. En utredning bör tillsättas för att se över behovet av att jämka oskäliga villkor såväl i franchiseavtal som i andra avtalstyper.

Landsorganisationen i Sverige (LO)

LO har anfört:

Yttrande över motioner om franchising

Sammanfattning

LO anser att det är ett problem i många sammanhang att de fackliga organisationerna inte har möjlighet att påverka viktiga beslut som får stora följdverkningar för de anställda i andra företag. Ett exempel på detta är beslut som en franchisegivare fattar som får ingripande verkningar för de anställda hos franchisetagarna. Förhandlingen hos franchisetagaren handlar då bara om konsekvenserna av ett beslut som man inte haft möjlighet att påverka.

LO anser vidare att mindre företag behöver ett bättre rättsskydd gentemot stora och ekonomiskt överlägsna företag. LO förordar att möjligheten att jämka oskäliga avtalsvillkor mellan näringsidkare ses över i detta syfte. En sådan översyn bör dock inte begränsas till att bara omfatta franchiserelationer.

LO anser att det är ett viktigt konsumentintresse att veta vem som är avtalspart när man gör affärer med en franchisetagare och tillstyrker därför att franchisetagare ska vara skyldiga att på ett tydligt sätt upplysa om vem som driver och ansvarar för verksamheten.

Bakgrund

Franchising har ökat i omfattning under senare år. Med tanke på den omfattning verksamheten numera har är det en angelägen fråga motionärerna tar upp. LO kan i första hand bidra med kunskaper när det gäller de arbetsrättsliga och konsumenträttsliga problemställningar som kan uppkomma i samband med franchising.

Arbetsrättsliga problem

Ett beslut som en franchisegivare fattar får ibland stora återverkningar för verksamheten hos franchisetagarna och deras anställda. Franchisegivarna har oftast inga anställda som utför arbete som omfattas av LO-förbundens kollektivavtal. Någon skyldighet för franchisegivaren att på eget initiativ förhandla med något LO-förbund finns därför mycket sällan. Däremot kan franchisetagaren vara skyldig att på eget initiativ förhandla med de fackliga organisationerna enligt 11 § MBL om konsekvenserna av beslutet. Så är fallet om franchisetagaren överväger att fatta ett beslut om viktigare förändringar av verksamheten eller ett beslut som innebär viktigare förändringar av arbets- eller anställningsförhållandena för organisationens medlemmar. Dessa förhandlingar är viktiga men är naturligtvis begränsade av att det ursprungliga beslutet redan är fattat och inte går att påverka.

Problemet uppkommer dock även utanför franchiserelationer. Det är i själva verket ganska vanligt att en arbetsgivare är bunden av ett beslut som fattats av någon annan och som inte går att påverka. LO anser att det

finns situationer där en utvidgad förhandlingsskyldighet skulle ha ett stort värde. En sådan förhandlingsskyldighet är dock en komplex fråga och måste därför först analyseras och utredas närmare.

Konsumentsynpunkter

Ur konsumentsynpunkt är det viktigt att man vet vem man gör affärer med. Franchisesystemet bygger i stor utsträckning på att konsumenten ska tro att han eller hon gör affärer med ett stort och välkänt företag när den egentliga motparten ofta är ganska liten och ekonomiskt svag. Det är därför högst rimligt att konsumenten åtminstone får tydlig information om att verksamheten bygger på ett franchisingförhållande och vem som är juridiskt ansvarig gentemot kunden. En franchisegivare som inte vill att franchisetagarna upplyser om detta bör kunna slippa genom att själv ta på sig hela ansvaret gentemot kunderna.

Övriga synpunkter

När det gäller förhållandet franchisegivare – franchisetagare är LO:s kunskaper och erfarenheter begränsade. Men det är uppenbart att en franchisetagare står i ett starkt beroendeförhållande till franchisegivaren. Det är sålunda typiskt sett inte fråga om två jämställda parter. Det kan därför finnas anledning att se över hur franchisetagarnas ställning ska stärkas så att franchisegivarens ekonomiska övertag inte utnyttjas på ett stötande sätt.

Det är möjligt att en lagstadgad förhandlingsskyldighet och ett skydd för föreningsrätten skulle innebära påtagliga förbättringar för franchisetagarna. Det torde dock inte vara möjligt att rakt av kopiera de regler som finns i MBL avseende relationen arbetsgivare–arbetstagare eftersom förhållandena i affärlivet på många sätt skiljer sig från vad som gäller i ett anställningsförhållande.

Möjligheten att jämka oskäligen avtalsvillkor är starkt begränsade när det gäller avtal mellan näringsidkare. LO anser att det bör övervägas att förstärka de mindre företagets skydd mot oskäligen avtalsvillkor, exempelvis när det gäller användningen av oskäligt utformade skiljeklausuler. Detta är också frågeställningar som tas upp i flera av motionerna. LO vill dock i sammanhanget peka på de problem som kan finnas när det gäller att juridiskt avgränsa vad som är franchising och inte. Vi menar därför att ett utökat skydd mot oskäligen avtalsvillkor mellan näringsidkare bör gälla även för andra mindre företag i förhållande till storföretag.

Franchisetagarnas Riksorganisation (FRO)

Franchisetagarnas Riksorganisation har anfört:

FRO har till ändamål att organisera franchisetagare och företräda sina medlemmar samt tillvarata deras intressen gentemot franchisegivare rörande villkoren i avtal samt fackliga och sociala frågor i övrigt. Föreningen organiserar endast franchisetagare eller sammanslutning som rekryterar sådana rörelseidkare, t ex inom en viss bransch.

Inledningsvis vill FRO betona att franchising som företagsform rätt använd har sin givna plats. Franchisesystemen kännetecknas emellertid av en stark ensidighet till nackdel för den svagare parten – franchisetagaren. Många franchiseföretag bedrivs under seriösa former. Men det finns tillräckligt med avarter och problem i branschen för att man måste reagera.

Avtalen mellan franchisegivare och franchisetagare är – som en svensk professor i civilrätt framhållit – ”påtagligt ensidigt utformade med en rad skyldigheter för franchisetagaren medan givaren står väldigt fri att själv bestämma sin verksamhet”.

Någon verklig kartläggning av franchising har inte gjorts sedan 1987 då Franchiseutredningen redovisade sitt betänkande ”Franchising” (SOU 1987:17). Redan av detta skäl är det enligt FROs mening angeläget att en utredning tillsätts av regeringen.

Någon allmänt accepterad definition av franchising finns inte i Sverige. Det förslag till en definition av franchising som ges i motion 2001/02:L332 kan FRO ställa sig bakom.

När det gäller utformningen i övrigt av en lagstiftning vill FRO anföra följande.

Först och främst bör en förhandlingsrätt för franchisetagare kombineras med ett föreningsrättskydd införas.

FRO har förgäves sökt få förhandlingar till stånd om ett avtal med franchisegivarnas organisation. Franchiseföreningen har dock vägrat att ställa upp i sådana förhandlingar.

Erfarenhetsmässigt har det visat sig att förhandlingar t ex om att mönsteravtal inte kan föras om den svagare parten inte har det skydd och den rätt som följer av en lagreglering på detta område. En lösning kan vara att likställa en franchisetagare i förenings- och förhandlingsrätts hänseende med s k jämställda uppdragstagare. En förenings- och förhandlingsrätt för franchisetagare skulle även medföra ett radikalt minskat behov av detaljlagstiftning utan att dynamiken i de olika kedjorna skulle påverkas.

Franchisegivarna använder sig av olika sätt att värva företagare till sitt system. De kan annonsera efter franchisetagare i pressen, anordna mässor där intresserade kan gå runt och jämföra olika erbjudanden.

Ett inte ovanligt sätt är att ett företag lägger om sin verksamhet och skriver avtal med tidigare anställda säljare så att de blir egna företagare, franchisetagare. Inom försäkringsbranschen har detta skett i betydande omfattning liksom i detaljhandeln. Från bl a FROs sida har vi vänt oss mot dessa s k omlägningsfall därför att detta ofta sker i syfte att kringgå den arbetsrättsliga lagstiftningen.

En lagstiftning om franchising skulle få till effekt att man kan stävja förekomsten av oseriösa franchisesystem.

Vi är i dag i samma situation som USA befann sig i på 1960-talet när man där beslutade att införa lagstiftning. Det finns alltför många exempel på missbruk där enskilda personer har råkat i stora ekonomiska svårigheter till följd av illa genomtänkta eller bedrägliga franchisesystem. En lagstiftning inriktad på att stoppa oseriös verksamhet kan inte heller uppfattas som något hinder i den näringsverksamhet som franchising utgör.

Den etiska nämnd som branschen själv inrättat kan inte – som framhålls i några av motionerna – betecknas som ett oberoende och fristående organ. Dessutom kan den varken avgöra bevisfrågor eller döma till någon påföljd i form av skadestånd eller liknande vid brott mot reglerna.

Det modellagförslag som UNIDROIT utarbetat kan enligt FROs mening inte direkt översättas till svenska förhållanden men väl tjäna som utgångspunkt för en informationsskyldighet för franchisegivare. En sådan skyldighet bör i främsta rummet gälla de uppgifter som angivits i bl a motionen 2001/02:L332.

Gränsdragningen mellan en arbetstagare och självständig företagare blir i alla diskussioner om franchising en central fråga. En franchisetagare som har ett begränsat kapital och som är klart beroende av franchisegivaren i en rad avseenden uppvisar alla de kriterier som talar för att man skall vara att betrakta som en jämställd uppdragstagare.

Det kan nämnas att i Tyskland finns domstolspraxis som innebär att en franchisetagare i vissa fall är att anse som vad i svensk rätt avses mot jämställd uppdragstagare.

Franchiseavtalen är ju – som redan anförts – påtagligt ensidigt utformade. Franchisetagaren är vanligen utsatt för en hård kontroll, dagskassan skall ibland dagligen sättas in på banken, revisorer och kontrollanter från franchisegivaren har rätt att när som helst dyka upp hos franchisetagaren, lokalen är ofta hyrd av franchisegivaren vilket innebär att franchisetagaren endast har ett andrahandskontrakt med den otrygghet detta innebär, franchisetagaren är bunden i avtalet till ett visst varusortiment, priser och leverantörer samt detaljreglering i övrigt av franchisetagarens ålägganden. En franchisetagares ställning är alltså på flera och väsentliga avseenden betydligt mer en beroendeställning än vad som är brukligt för egna företagare.

Slutsatsen blir att franchisetagarens handlingsutrymme är begränsat eftersom systemet bygger på ett enhetligt uppträdande utåt och på att franchisetagaren förpliktar sig att följa direktiv från franchisegivaren. Därför föreligger inte heller någon reell möjlighet att förhandla om eller påverka ett franchiseavtals innehåll och en franchisetagare påtvingas ibland tvivelaktiga och oskäligen avtalsvillkor vilket bl a framgår av Franchiseutredningens (SOU 1987:17) undersökning. Avtalen är dessutom onekligen komplexa och juridiskt snåriga, 15–20 sidor långa avtal är regel snarare än undantag.

Ett annat centralt område där en reglering har visat sig nödvändig är bestämmelser om uppsägning av avtalen samt ekonomisk kompensation vid inlösen i samband med uppsägning. Franchiseutredningen föreslog på sin tid en minsta uppsägningstid om ett år från franchisegivarens sida, bl a beroende på att en franchisetagare ofta har anställda i sin verksamhet som kan ha uppsägningstider enligt LAS om sex månader eller längre. En lång uppsägningstid är även motiverad mot bakgrund av att konkurrensklausuler ofta förekommer i avtalen som innebär förbud att under viss tid efter avtalets upphörande driva liknande typ av verksamhet. Ett ytterligare krav är att en uppsägning skall vara sakligt grundad från franchisegivarens sida.

När det gäller konkurrensklausuler finns ofta exempel på sådana som är oskäligen. Klausuler på 3–5 år är inte sällan förekommande. I lagen om handelsagentur finns regler om konkurrensklausuler som skulle kunna tjäna som förebild även här.

Det förekommer idag att mindre seriösa franchisegivare med korta tidsbestämda avtal låter franchisetagarna bearbeta de upplåtta distrikten, varefter man säger upp även lönsamma franchisetagare och tillgodogör sig upparbetad goodwill. Det är rimligt om en franchisetagare får ekonomisk kompensation i sådana fall.

Det förefaller även rimligt att franchisetagare i likhet med kommissionärer äger rätt till ersättning för vissa investeringar som blir onyttiga på grund av att avtalet sägs upp.

En analog tillämpning av motiven till kommissionslagens ersättningsregler skulle innebära bl a följande.

Det skall vara fråga om investering i byggnader, lager, maskiner, transportmedel, eller liknande. Det är alltså fråga om investeringar som blivit onyttiga på grund av avtalets upphörande som skall ersättas.

Investeringen skall ha tillkommit efter samråd med franchisegivaren. Vem som är initiativtagare till investeringen torde dock vara likgiltigt. Det kan anmärkas att kommissionslagen tillerkänner kommissionär ersättning oavsett om kommittentens avtalsbrott är väsentligt eller inte, 51 § 2 st kommissionslagen.

Skiljeklausul är regel i ett franchiseavtal. En franchisetagare har som redan framhållits ingen reell möjlighet att förhandla om innehållet i ett avtal och då allra minst om skiljeklausulen. Därmed är denna redan mycket utsatta grupp av småföretagare i praktiken beskuren sin möjlighet att tvista om avtalet – en franchisetagare har ingen möjlighet att betala skiljemannakostnader på 1–2 mkr. Om skiljeklausuler skall förekomma bör ett minimikrav vara att franchisegivaren betalar hela eller större delen av skiljekostnaderna.

Enligt FROs mening är det rimligt att en part har möjlighet att avgöra vem som är hans avtalspart innan avtalet ingås. Eftersom franchisegivaren och franchisetagaren normalt uppträder under samma namn och varumärke finns det utrymme för misstag i detta hänseende. Risken för misstag måste som FRO ser det i möjligaste mån undanröjas genom att tredje man ges information i någon form. En sådan information kan lämpligen ges genom en väl synlig skylt i t ex franchisetagarens butikslokal samt i all information och marknadsföring.

FRO åberopar även bifogade skrivelse till Justitiedepartementet 2001-10-01 (här utelämnad).

Avslutningsvis vill FRO med hänvisning till vad ovan anförts tillstyrka kraven i rubricerade motioner om lagstiftning rörande franchising.

Handelsanställdas förbund

Handelsanställdas förbund har anført:

Lagstiftning om franchising

Handelsanställdas förbund har beretts tillfälle att till Riksdagens lagutskott ge synpunkter på fem motioner rörande franchising.

Handelsanställdas förbund instämmer i den problembeskrivning av situationen mellan franchisetagare och franchisegivare som samtliga fem motioner lyfter fram. Vi har noterat två huvudproblem som i förlängningen också får konsekvenser för de anställda i franchiseföretag.

Det första är att styrkeförhållandena mellan dessa parter är mycket ojämnt fördelade. Vissa villkor i avtalen är utformade så starkt till franchisetagarens nackdel att de kan sägas vara direkt oskäliga. Pressen på franchisetagaren kan ibland resultera i att de anställda har stora svårigheter att hävda samma rättigheter som andra anställda i vanliga företag. Det andra problemet är att anställda hos en franchisetagare inte på ett meningsfullt sätt kan garanteras samma medinflytande enligt MBL över frågor som påverkar deras anställning.

Lena Sandlin-Hedman m fl (s) menar att principerna i UNIDROIT:s modell lag bör tas som utgångspunkt och anpassas till svenska förhållanden för en svensk lagstiftning. Motionärerna lyfter fram några delar som är särskilt viktiga att beakta i lagstiftningen. Handels är enigt med motionärerna om att det är viktigt med en samlad lagstiftning och stödjer till fullo förslagen i denna motion.

Förslaget om förhandlingsrätt för franchisetagare liknande den som finns i MBL skulle kunna lösa knuten om ”överhoppningsbar MBL” som tidigare varit ett hinder för de anställda hos franchisetagare att utöva ett meningsfullt medinflytande. Genom att de anställda då via ”normal” MBL skulle kunna ha inflytande över franchisetagarens beslut som i sin tur får inflytande över franchisegivarens kan dagens olägenheter – i detta avseende – minskas utan att behöva invänta en stor utredning om ”överhoppningsbar MBL”.

Vi tillstyrker vidare motionärernas krav på informationsskyldighet, regler för uppsägning, konkurrensklausuler, skiljeklausuler och konsumentskydd.

Handels anser inte att de övriga fyra motionerna, på något svårartat sätt, skulle stå i motsatsställning till dessa krav på en samlad lagstiftning.

Petroleumhandelns Riksförbund

Petroleumhandelns Riksförbund har anfört:

Petroleumhandelns Riksförbund (PRF) är branschorganisation för de bensinhandlare i Sverige som driver verksamheten såsom egna företag. PRF har cirka 1500 medlemmar, vilket innebär en anslutningsgrad på mellan 90 och 100 %. Vi har i branschen sysslat med franchising eller franchiseliknande verksamhet långt innan ordet franchising var allmänt känt i landet. PRF var också en av initiativtagarna till att Franchisetagarnas Riksorganisation bildades. Vi har genom detta engagemang kommit i kontakt med franchisefrågor utanför bensinbranschen. Vi har därvid konstaterat att andra branscher har ännu större problem än vår.

Franchising är rätt använd en bra samverkansform mellan företag. Dock kan konstateras att varje enskild franchisetagare alltid är en svag part i förhållande till franchisegivaren. För att formen skall fungera tillfredställande anser vi att det krävs en lagstiftning som skyddar den svagare parten, vilket utvecklas vidare i det följande.

Lagstiftningen bör i första hand ge tagarna en lagstiftad rätt att genom en organisation föra förhandlingar med givarna. Givarna i vår bransch har oftast ställt upp på förhandlingar när PRF så begärt. Vi har dock på senare år ibland hamnat i den situationen att dessa nekat att komma till förhandling. Klimatet har i vissa sammanhang hårdnat och det har alltid drabbat tagarna och gynnat givarna. Därför anser vi att en lagstiftning behövs.

Även möjligheten för franchisetagare att vid enskilda avtals upphörande erhålla ekonomisk gottgörelse genom frivilliga avtal mellan parterna har försvårats. Ibland har tagaren genom hårt eget arbete skapat en lönsam verksamhet som givaren kunnat tillskansa sig utan att ge skäligen ersättning härför. Denna möjlighet bör begränsas i lagstiftningen.

Vi är medvetna om att näringsidkare bör ha frihet att teckna avtal med varandra och vår uppfattning är att lagstiftningen inte skall begränsa dessa möjligheter om parterna är någorlunda jämnstarka, men i situationer när skillnaden i styrka är uppenbar anser vi att viss lagstiftning behövs, inte för att begränsa möjligheterna för seriösa parter utan endast för att undanröja risken för att den starkare missbrukar obalansen. Franchisetagare är ofta företag med små resurser och som utan lagregler är helt utlämnade åt givaren.

Ett exempel där obalansen leder till uppenbart negativa konsekvenser är att avtalen ofta innehåller en paragraf om skiljedomsförfarande vid tvist. Skiljedomsförfarandet är ett utmärkt verktyg för jämnstarka parter att lösa sina tvister. Men för svaga franchisetagare är det oftast på grund av kostnaderna ett direkt hinder att få sin sak prövad. En franchisetagare förstår oftast inte detta vid den tidpunkt då avtalen undertecknas.

Vi anser att en lagstiftning behövs som

- ger givarna och/eller givarnas organisationen skyldighet att förhandla med organisationer som företräder tagarna
- ger en bättre balans beträffande möjligheterna att säga upp ett franchiseavtal
- reglerar ersättningen till tagarna vid avtals upphörande har regler om givarens inlösen skyldighet av de investeringar som avtalet kräver
- reglerar givarens skyldighet att på ett korrekt sätt informera såväl om möjligheter som risker för tagaren före ett avtals ingående
- undanröjer möjligheten att i avtalen införa orimliga konkurrens-klausuler
- kräver att eventuella skiljedoms klausuler formuleras så att reglerna för kostnadsfördelning vid skiljedomsförfarande inte leder till att den svagare, franchisetagaren, blir rättslös.

I samma anda som vi anser att en lagstiftning om franchising är motiverad, så anser vi även att innehållet i motion L270 är av stor vikt i situationer med ojämlika förutsättningar även i andra sammanhang än just vad gäller franchising. Alltså är ett beslut i den motionens anda motiverat även om vi får en lag om franchising.

I sammanhanget återopas även skrivelse ingiven till Justitiedepartementet 2001-10-01 från undertecknad organisation, Franchisetagarnas Riksorganisation, Ledarna och Säljarnas Riksförbund.

Svenska Franchiseföreningen

Svenska Franchiseföreningen har anförde:

1. Bakgrund

1.1 Utlösande händelse

Ett uppmärksammat fall har inträffat i Sverige där en franchisetagare vid namn Christer Nilsson har hamnat i konflikt med franchisegivaren, försäkringsbolaget WASA. Franchisetagaren anmälde tvisten till Svenska Franchiseföreningens Etiska nämnd för prövning. Etiska nämnden avgjorde frågan och lämnade ett utlåtande. Som senare kommer att beskrivas har Etiska nämnden inte funktionen av domstol eller skiljenämnd, varför någon bevisprövning inte skedde inom nämndens prövning. Christer Nilsson var inte nöjd med Etiska nämndens utlåtande eftersom ingen direkt reprimand gavs till WASA. Han påkallade därför skiljeförfarande i enlighet med det franchiseavtal han tecknat med WASA. Christer Nilsson har gjort skiljedomen tillgänglig för Svenska Franchiseföreningen. Av denna framgår att han förlorade på alla punkter. Någon anledning att anta att domen är felaktig finns inte. Skiljenämndens sammansättning – f d justitierådet Jan Ljungar, samt advokaterna Peter Näslund och Björn Tude – talar för att övervägandena är noggranna och riktiga.

Efter denna förlust har Christer Nilsson tagit till ytterligare medel att få upprättelse. Han har fått till stånd en artikel i DN Ekonomi den 7 januari 2001. Därefter har Christer Nilsson arrangerat en paneldebatt i Umeå

den 23 maj 2001 där samtliga motionärer (utom Yvonne Ångström) medverkat i panelen. I början av november sände SVT ett TV-program i serien Plus Ekonomi som fokuserade på Christer Nilssons fall. Samtliga dessa inslag har tagit parti för Christer Nilsson och, tyvärr, emot franchising.

De frågeställningar som har varit uppe till avgörande har dock inget med franchising att göra. Samma problem hade varit för handen om avtalsförhållandet hade varit återförsäljning, agentförhållande, kommission, etc. Med största sannolikhet hade avgörandet i skiljenämnden varit detsamma. Med detta vill vi slå fast att de problem som motionärerna pekar på inte är franchisespecifika och att en lagstiftning inom området franchising inte utgör någon lösning på de presenterade problemen.

1.2 Franchising

Franchising är en form av samarbete mellan två oberoende näringsidkare där den ene – franchisegivaren – upplåter ett affärskoncept, ett varumärke och eventuellt ytterligare rättigheter, till den andre – franchisetagaren – som betalar en avgift för att få nyttja dessa rättigheter. Mellan parterna tecknas ett franchiseavtal som reglerar parternas mellanhavanden. Franchising har funnits som en känd samarbetsform i världen sedan 1860-talet då Singer Sewing Machine Company upplät rättigheter till sina representanter inom det vidsträckta Amerika. I Sverige började franchising användas 1933 genom att Svenska Turistföreningens vandrarhem upplät ett färdigt koncept till fristående vandrarhemsvårdar. Kort därefter kom Anticimex skadedjursutrotare att använda franchiseformen. Franchising i dess nuvarande form tog ordentlig fart i Sverige i början av 1970-talet och växer kraftigt för varje år.

Fördelarna med franchising är att en franchisegivare med begränsade ekonomiska och personella resurser kan expandera likt ett storföretag. För franchisetagaren är den stora fördelen att man går in i ett färdigt koncept som oftast har ett välkänt varumärke. Den lilla företagaren kan därmed nå storföretagets fördelar såväl konceptuellt som renommémässigt.

1.3 Svenska Franchiseföreningen

Svenska Franchiseföreningen bildades 1972 av ett antal små företag som bedrev verksamhet enligt franchisekonceptet. Föreningen har aldrig önskat vara ett partsorgan eller en branschförening. Föreningen är en intresseförening för de samarbeten som bedriver verksamhet genom franchising. Våra medlemmar är franchisesystemen. För att säkra att såväl franchisegivarintressen som franchisetagarintressen tillvaratas har föreningen tillämpat rösträtten så att varje system har en givarröst och en tagarröst vid årsmötet. I föreningens styrelse och andra organ skall franchisetagare vara representerade enligt föreningens stadgar. Syftet med föreningen är att värna om franchising som samarbetsform och tillse att franchising bedrivs på ett etiskt korrekt sätt. För att uppnå det andra syftet har en Etisk nämnd instiftats.

1.4 Etiska nämnden

Svenska Franchiseföreningens Etiska nämnd har verkat i över tio år. Ordförande för nämnden är justitierådet Staffan Magnusson med fd hovrättslagmannen Lennart Groll som vice ordförande. I nämnden ingår två representanter för franchisegivare och två franchisetagare. Nämnden står till förfogande för envar. Det finns alltså inget krav på att franchisesystemet som frågan gäller är medlem av Svenska Franchiseföreningen. Nämnden har också rätt att ex officio ta upp frågor om etisk franchising.

Nämnden är inte en domstol eller en skiljenämnd och gör därför inte någon bevisprövning. Nämnden har heller inga befogenheter att utdöma påföljder. Nämndens avgöranden har dock kvaliteten av avgöranden om god affärsed och handelsbruk inom franchiseområdet. I de fall ett domstols- eller skiljeavgörande har föregåtts av en prövning i Etiska nämnden har domstolen respektive skiljenämnden handlagt nämndens avgörande på detta sätt. För de franchisesystem som är medlemmar av Svenska Franchise-föreningen har Etiska nämndens avgörande en bindande verkan.

2. Motionerna

2.1 L257 Franchising av Tanja Linderborg m.fl. (v)

Av motionen framgår att motionären anser att det finns olägenheter inom franchiseverksamheten. En olägenhet tycks vara att parterna inte är jämbördiga parter. Det påstås att franchisetagaren intar en underlägsen ställning med otillräckliga möjligheter att påverka sina förhållanden. Motionären anser att regeringen bör reglera relationen för att göra parternas relation mer jämbördig.

Vidare anser motionären att franchisegivaren skall ge information till franchisetagaren avseende sitt företags ekonomiska ställning, m.m. När det gäller masterfranchising så anser motionären att förhållandet är oskäligt eftersom franchisetagaren i Sverige inte kan kräva information om avtalet mellan franchisegivaren i utlandet och den s.k. mastern i Sverige.

Den självsanerande verksamhet som bedrivs inom Svenska Franchise-föreningen anser motionären otillräcklig och påstår att Etiska nämnden inte är oberoende och fristående.

Slutligen anser motionären – såsom motionstexten får förstås – att skiljeklausuler är oskäliga och att de bör förbjudas i en lagstiftning för franchiseverksamhet.

Även Unidroits modellag nämns av motionären. Förslaget i motionen är att regeringen skall reglera informationsflödena mellan franchisegivare och franchisetagare utifrån modellagen.

Svenska Franchise-föreningen anser:

En franchisegivare äger ett affärskoncept och ett varumärke. Genom denna äganderätt har franchisegivaren rätt att bestämma på vilket sätt varor och/eller tjänster skall erbjudas slutförbrukare enligt detta koncept och under det aktuella varumärket. En franchisetagare som ingår ett franchiseavtal har att rätta sig efter de direktiv som franchisegivaren ger i dessa avseenden. På samma sätt rättar sig en underleverantör till Volvo efter de direktiv som kommer från huvudmannen. En franchisetagare har alltså ingen möjlighet att påverka franchisegivarens direktiv. Å andra sidan skall dessa regler vara klara för franchisetagaren vid avtalets under-tecknande. Den som i ett sådant läge väljer att teckna franchiseavtalet har en underlägsen ställning och har valt detta av egen fri vilja. Som ett alternativ kan den tilltänkte franchisetagaren starta motsvarande verksamhet i egen regi och utanför det aktuella franchisesystemet.

Vad avser informationen så skall det i alla avtalsförhållanden finnas klar och korrekt information vid avtalstillfället. Franchisegivaren har ett upplysningsansvar och franchisetagaren har ett korresponderande undersökningsansvar. Som motionären anger så har vissa länder lagstiftat om vad som skall upplysas innan ett franchiseavtal får tecknas. Man har i dessa sammanhang valt antingen ett registreringsförfarande (t.ex. USA) eller en verifierad presentation till avtalsparten (t.ex. Frankrike). Vissa

länder har valt att låta marknaden vidta självsanerande åtgärder. Svenska Franchiseföreningen, som har följt Unidroits arbete på nära håll, har vidtagit förebyggande åtgärder genom att påbörja framtagandet av ett formulär för franchisegivarens upplysningsansvar. Detta formulär kommer att presenteras på årsmötet i mars 2002 och kommer därefter att anslås på föreningens hemsida på Internet. Följden förväntas bli att detta kommer att skapa branschpraxis.

Den Etiska nämnden har berörts ovan (avsnitt 1.4). Där framgår att nämnden är partssammansatt och leds av ett justitieråd. Nämnden är fristående från och oberoende av styrelsen för Svenska Franchiseföreningen. Därmed torde det stå klart att nämnden är oberoende och fristående. Att en franchisegivare kan gå ur Svenska Franchiseföreningen och därmed undgå repressalier är en överdrift. I ett känt fall har en franchisegivare försökt detta men blivit dömd i allmän domstol för just den åtgärd som Etiska nämnden ansåg oetisk.

Skiljeklausulens vara eller icke vara har diskuterats under lång tid. Frågan är emellertid avgjord av såväl Högsta domstolen (NJA 1992 s. 290) som av Arbetsdomstolen (AD 1978 nr 83). I dessa avgöranden konstateras att skiljeklausuler inte är oskäliga i avtal mellan näringsidkare.

Som ovan nämnts så anser Svenska Franchiseföreningen att Unidroits modellag utgör ett bra grundmaterial. Det återstår dock ett stort arbete att anpassa lagen till svenska förhållanden. Att göra en lag för franchiseförhållanden kommer också att visa sig svårt eftersom motsvarande företeelser även finns inom andra avtalsområden. Eftersom speciallag har företräde framför allmän lag, är det av stor vikt att inte reglera något för en bransch som därmed snedvrider t.ex. konkurrensen på marknaden. För att påskynda en lösning av det påstådda problemet vidtar därför Svenska Franchiseföreningen de ovan angivna förebyggande åtgärderna.

2.2 L270 Domstolarnas möjlighet att jämka avtal mellan näringsidkare av Rolf Åbjörnsson m.fl. (kd)

Även denne motionär tar upp frågan om ojämnt förhållande mellan avtalslutande parter. Här nämns förhållandet mellan små företag kontra storföretag och koncerner. Som en lösning lyfts skyddslagstiftning av typen konsumentköplagen fram. Motionären fokuserar på skiljeklausuler och påstår att dessa är ojämliga. Motionen avslutas med ett förslag att (rubriken) ”se över möjligheten att jämka oskäliga avtal”.

Svenska Franchiseföreningen anser:

Denna motion berör inte franchiseförhållanden specifikt. I många franchisesystem är båda parter små företag.

Oskäliga avtalsvillkor eller hela avtalet som är oskäligt kan jämkas av domstolar genom tillämpning av jämningsregeln i avtalslagen 36 §. Möjligheten att nyttja denna jämningsregel står öppen för såväl små som stora företag. Domstolarnas möjlighet att tillämpa paragrafen framgår av lagtext och förarbeten. Någon överdriven återhållsamhet i denna fråga kan inte konstateras.

Vad avser skiljeklausulens nyttjande i franchisesammanhang, kan det konstateras att det är snarare huvudregel än undantag att skiljeproces används för tvistelösning. Det är dock långt ifrån alla franchisesystem som har valt denna tvistelösningsform. Argumenten för en skiljeproces är snabbhet, sekretess och sakkunskap. Snabbheten är oftast det tyngsta argumentet, då en process i allmän domstol kan ta allt från 18 månader till 10 år innan en laga kraftvunnen dom föreligger. Ett skiljeförfarande

skall vara avgjort inom sex månader. Sekretessen är oftast nödvändig med hänsyn till att tvisten kan omfatta konceptet som så. Konceptet är hemligt men går inte att skydda genom immaterialrättsliga förfaranden. En tvist i allmän domstol innebär oftast att konceptet blir allmänt känt. Sakkunskapen uppnås genom att parterna själva utser skiljemän. Man väljer då någon eller några som har erfarenhet av det specifika området som tvisten gäller.

Kostnaderna i skiljeförfarandet täcks till del av företagarnas rätts-skyddsförsäkring. Det enda som försäkringen inte täcker är arvudet till skiljemannen. Denna kostnad faller på förlorande parten, en princip som den svenska lagstiftaren har valt även i det allmänna domstolsförfarandet. För att undvika alltför höga kostnader används ofta det förenklade skiljeförfarandet som administreras av Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstitut.

Motionären har helt rätt i att Unidroits modellag inte har något att göra med det som denna motion behandlar.

2.3 L282 Bestämmelser för franchise av Ingegerd Saarinen (mp)

Motionären föreslår att ett tillägg skall göras hos PRV för att franchise-verksamheten utveckling skall kunna följas. Vidare föreslås att möjligheterna att jämka oskäligen avtal mellan näringsidkare skall utredas. Det föreslås även ett förbud mot skiljeförfarande mellan näringsidkare där ena parten är avsevärt mindre. Slutligen föreslås en upplysningsplikt för franchisegivare avseende egen solvens samt att en marknadsundersökning skall presenteras till stöd för konceptets lönsamhet och tillgänglig marknad inom det upplåtta territoriet.

Motionären påstår att franchise innebär ett avsteg från självständighetskriteriet i näringsverksamhetsdefinitionen och att detta kommit till stånd genom ett gruppundantag från konkurrensreglerna. Motionären påstår vidare att förfarandet har lockat till missbruk. Motionären påstår att det är möjligt enligt civilrätten att skriva bedrägliga avtal som den svagare parten inte kan komma ur när fakta blir tillgängliga.

Svenska Franchiseföreningen anser:

Franchiseverksamhetens utveckling följs ständigt av Svenska Franchise-föreningen. Det har genomförts regelbundna marknadsundersökningar av föreningen i samverkan med konsultföretagen Effectum Franchise Management och Ernst & Young vartannat år, under slutet av 90-talet. Under innevarande år genomförs en totalundersökning av Svensk Handel. Ett problem i sammanhanget är att vissa företag definierar sin verksamhet olika. Den av motionären föreslagna definitionen ”*beroende av endast en leverantör*” torde inte lösa problemet. Många franchisesystem har många leverantörer och hamnar då utanför denna kategori.

Frågan om utredning av möjligheten att jämka oskäligen avtal mellan näringsidkare har behandlats ovan under punkt 2.2.

Även frågan om skiljeförfarande har behandlats ovan, under punkt 2.2. Ett direkt förbud mot skiljeförfarande torde strida mot internationella konventioner. Av den statliga utredningen Ny lag om skiljeförfarande (SOU 1994:81) framgår att skiljedomsinstitutet går längre tillbaka i historien än domstolsväsendet. Det framgår också att tillämpningen av skiljeavgörande är en del av den moderna rättsstaten. Att inskränka denna möjlighet skulle placera Sverige i ett annorlunda internationellt läge. Att definiera en inskränkning där ”*den ena parten är avsevärt mindre*” skulle skapa oöverstigliga problem.

Frågan om franchisegivarens upplysningsansvar har behandlats ovan under punkt 2.1. Svenska Franchiseföreningen menar dock att den ameri-

kanska förebilden bör undvikas eftersom det förfarandet innebär en registrering av handlingar hos en statlig myndighet. Den europeiska vägen är en informationsskrift som kvitteras av den tilltänkte franchisetagaren. På så sätt kan båda parter stödja sig på klara bevis i händelse av en framtida process. Detta tänkta förfarande ingår i det förslag Svenska Franchiseföreningen förväntas anta vid årsmötet i mars 2002.

Motionärens påståenden om självständighetskriteriet respektive gruppundantag torde vara ett missförstånd. Franchisegivare och franchisetagare är två självständiga företag med franchiseavtalet som enda bindning. Gruppundantaget behandlar olika samarbetsformer som tillåts trots att de per definition kan anses vara konkurrensbegränsande. Vid tillkomsten av gruppundantag har hänsyn tagits till vilka vinster dessa samarbetsformer kan framkalla såväl för samarbetande parter som för konsumenter och marknaden i övrigt. En noggrann översyn av tidigare gällande gruppundantag ledde till att riksdagen antog det nu gällande gruppundantaget för vertikala avtal, vilket blev gällande lag så sent som den 1 januari 2001.

Motionärens påståenden om missbruk är okända för Svenska Franchiseföreningen. Förhoppningsvis framkommer dock dessa i debatten innan de läggs till grund för en statlig utredning eller en eventuell lagstiftning.

Motionärens påstående om möjlighet att träffa civilrättsliga avtal också bygga på en missuppfattning av innehållet i gällande rätt. Såsom lagutskottet väl känner, kan ett avtal som ingåtts på bedräglig grund ogiltigförklaras av domstol eller skiljenämnd.

2.4 L332 Franchising av Lena Sandlin-Hedman m.fl. (s)

Motionären nämner Europarådets rekommendation från 1992 angående harmonisering av regleringen av franchising.

Motionären påstår att franchisesystem utnyttjar franchisetagare och att avtalen är ensidigt utformade.

Därefter övergår motionären till att referera Franchiseutredningens betänkande (SOU 1987:17). Här kommenteras andra länders lagar, bristen på uppfyllelse av kontraktensliga förpliktelser, behovet av en legaldefinition och jämförelse med skyddsvärda grupper i samhällen.

Avseende konkurser och tvister inom franchiseområdet, påstår motionären att konkurser förekommer lika ofta som i annan affärsverksamhet. Vidare påstår motionären att tvister sällan uppstår eftersom franchisetagaren inte har råd att genomföra dyra skiljeförfaranden. Ett krav på en uppförandekod framförs. Denna bör ha framförhandlats av såväl franchisegivare som franchisetagare. Även Svenska Franchiseföreningens etiska nämnd kritiserar eftersom någon organisation som representerar enbart franchisetagare inte är representerad i den.

Svenska Franchiseföreningen anser:

Avseende Europarådets rekommendation kan nämnas att svensk lagstiftning och etiska regler inom franchising är helt harmoniserad med övriga Europa. Vi har i Sverige, som enda lagregel där franchising nämns, gruppundantaget för vertikala avtal. Vidare har Svenska Franchiseföreningen samma etiska regler som European Franchise Federation, ett samarbetsorgan för de europeiska franchiseföreningarna.

Det stämmer att franchiseavtal är ensidigt utformade. Såsom tidigare beskrivits, har franchisegivaren äganderätten till ett affärskoncept och ett varumärke. Franchisegivaren erbjuder andra företag att nyttja detta koncept och varumärke mot ekonomisk ersättning. Ett nyttjande sker helt i överensstämmelse med de direktiv franchisegivaren meddelar. Av denna anledning är det franchisegivaren som utformar avtalen och ensidigt be-

skriver hur rättigheten får nyttjas. Detta är inget ovanligt. Samma förfarande sker vid uthyrning och licensiering inom allt från sommarstugor till dataprogram.

Såsom tidigare påpekats har specifik franchiselagstiftning införts i olika länder. Den stora skiljelinjen går mellan s k disclosurelagar och s k relationshiplagar. Disclosurelagar tar sikte på tillhandahållande av information före avtalsskrivande. Relationshiplagar tar sikte på förhållandet mellan franchisegivare och franchisetagare. Avseende informationen så står Svenska Franchiseföreningen helt bakom de tankar som bland annat framgår av Unidroits modellag. Föreningen menar dock att problem inte finns som motiverar en lagstiftning. Föreningen har därför påtagit sig ansvar för förebyggande åtgärder inom branschen genom att fastställa en checklista för franchisegivarens informationsansvar. Avseende förhållandet mellan franchisegivare och franchisetagare så anser föreningen att tillräckliga regler finns inom annan lagstiftning för att tillgodose eventuella missbruk på marknaden. Det påstående som framförs i motionen att *"franchisegivaren ofta inte kan uppfylla sina kontraktensliga förpliktelser"* känner Svenska Franchiseföreningen inte igen.

Avseende legaldefinitionen så framför Svenska Franchiseföreningen samma åsikt som gjordes i samband med SOU 1987:17. Det är svårt att täcka in alla franchiseförhållanden i en och samma definition. Det försök till definition som har anförts i motionen, är en god början. En legaldefinition måste dock vara heltäckande så att det tilltänkta området täcks. En definition som leder till att oseriösa aktörer enkelt kan undvika att falla under tilltänkt område, är föga givande.

Jämförelser med skyddsvärda grupper är svår. Ett franchiseförhållande bygger på full frivillighet. Det finns inget tvång från någondera sidan. En tilltänkt franchisetagare har ingen skyldighet att ingå ett franchiseförhållande utan har avtalsfrihet att ingå samarbete med annan.

Diskussionen om *"organisationer för parterna"* är gripen ur luften. Det finns inget partsförhållande inom franchising. Svenska Franchiseföreningen är en ideell förening som tillvaratar intresset för franchisesystemen att på ett gynnsamt sätt fortsätta att bedriva samarbetet i franchiseformen. För att säkerställa att samarbetet sker på ett seriöst och skäligt sätt, finns båda parter representerade i Svenska Franchiseföreningens samtliga organ. Eftersom franchisegivaren oftast får sin ekonomiska ersättning baserad på franchisetagarens omsättning, är motsättningarna parterna emellan små. Båda strävar efter största möjliga omsättning. Påståendet om inbjudan till förhandlingar måste därmed avfärdas med att Svenska Franchiseföreningen inte är en partsorganisation och att medlemmarna inte har givit föreningen något förhandlingsmandat. Därutöver, såvitt Svenska Franchiseföreningen förstår, finns ingen organisation bakom Franchisetagarnas riksorganisation, FRO. Föreningens ordförande, fd riksdagsmannen Stig Gustafsson (s), har trots begäran från Svenska Franchiseföreningen, ännu inte översänt stadgar, medlemsförteckning, informationsblad, etc.

Motionärens påstående om frekvensen av konkurser inom franchising kan vederläggas genom de totalundersökningar av franchiseområdet som Svenska Franchiseföreningen har medverkat till. Andelen konkurser under ett nystartat bolags första tre år är inom franchising 5 procent jämfört med 30 procent inom nyföretagande i allmänhet. Anledningen till den lägre siffran är att franchiseverksamheten bygger på ett beprövat koncept. Vidare får franchisetagaren stöd och råd i sin verksamhet på ett sätt som en vanlig nyföretagare sällan får.

Kritiken mot skiljeförfaranden har behandlats ovan, under punkt 2.2. Påståendet att *"så gott som alla franchisekontrakt innehåller en skilje-*

domsklausul” är inte riktig. Det är dock mer regel än undantag. Orsakerna är de fördelar som har beskrivits ovan.

En uppförandekod finns i form av Svenska Franchiseföreningens Etiska regler. Dessa regler är gemensamma för hela Europa och antagna av European Franchise Federation. Reglerna har antagits på årsmöte i Svenska Franchiseföreningen. Vid årsmöte har varje franchisesystem två röster, en för givaren och en för tagarna. Även i Etiska nämnden är opartiskheten fullt tillgodosedd genom att de partsutsedda delegaterna är två från givarsidan och två från tagarsidan.

2.5 L345 Villkoren för franchisesföretag av Yvonne Ångström m.fl. (fp)

Motionären påstår att franchising är ett beroendeföretagande som bedrivs efter ett s.k. gruppundantag. Vidare påstås att företaget avstår från självständighetsprincipen och binder upp sig till en enda leverantör.

Bristen på registrering av franchisesföretag gör det svårare att kartlägga verksamhetens omfattning och hur den sköts.

Vidare påstås att gruppundantagen saknar ett svenskt regelverk som sätter gränser, samt att man civilrättsligt kan låsa en franchisetagare med vitesklausuler som gör att franchiseavtalet inte kan upphävas (sic!).

Motionären hävdar att skiljeklausuler i sig gör det dyrt att processa samt att bevisbördan placeras fel då franchisetagaren vill bryta avtalet.

Svenska Franchiseföreningens etiska nämnd berörs i motionen. Där påstås att endast medlemmar kan vända sig till nämnden.

Motionären hänvisar till utländsk lagstiftning och påstår att franchisegivare i USA måste ”visa upp egen solvens” och att EU har ”antagit gemensamma regler för franchise”.

Motionen avslutas med en punktlista med förslag på stärkt rättssäkerhet för franchisetagarna:

- Förhandlingsrätt för aktuella småföretagarorganisationer.
- Skiljeklausuler där ena parten är avsevärt mindre (särskilt småföretag, dvs < 50 anställda).
- Möjlighet att jämka eller ogiltigförklara uppenbart oskäliga avtal.
- Registrering av franchisetagare hos PRV.
- Obligatorisk skyldighet att visa solvens.

Svenska Franchiseföreningen anser:

Motionären har troligen missförstått vissa legala grundstenar. Franchising är en frivillig samarbetsform där parterna inträder i avtalsförhållandet av egen fri vilja. Det beroende som må finnas mellan parterna är lika dubbelriktat som i vilket producent–leverantör–kund–förhållande som helst. Av termen beroendeföretagande anas en livegenskap som på intet sätt finns i franchiseförhållanden. Något avstående från självständighetsprincipen föreligger inte. Vidare förekommer i de flesta franchisesystem flera leverantörer.

Att bristen på ett register försvårar kartläggning kan knappast motivera en lagstiftning, än mindre en obligatorisk registrering. Olika branschföreningar och konsultföretag genomför marknadsundersökningar som ger en tillräcklig kartläggning för att kartlägga verksamhetens omfattning. Genom Svenska Franchiseföreningen sker också uppföljning hur franchisevärlden sköter sig.

Att ”gruppundantagen [saknar] ett svenskt regelverk som sätter gränser” är direkt felaktigt. Som bekant så har tidigare gruppundantag på distributionsrättens område (däribland gruppundantaget för franchiseavtal) ersatts av ett gruppundantag för vertikal handel (SFS 2000:1193). Detta gruppundantag bygger på kommissionens gruppundantag EG nr

2790/1999. Vi har således en svensk nationell lagstiftning som i princip är identisk med den övergripande EG-lagstiftningen på detta område.

Grundprincipen i svensk avtalsrätt är att avtal skall hållas. Ett avtal skall inte kunna upphävas av endera parten utan skälig grund. Avtalslagen reglerar klart och tydligt då avtal kan hävas eller jämkas.

En skiljeklausul i sig kan aldrig anses oskälig. Som brukligt är åläggs förloraren att betala rättegångskostnaderna. Denna princip råder även i det allmänna domstolsförfarandet. Principen finns för att avhålla från onödiga processer. Den som påstår något i en process skall kunna bevisa detta. Bevisbördans placering är densamma i skiljeprocess och i process i allmän domstol.

Etiska nämnden står öppen för alla och envar. Det krävs inte att franchisesystemet ifråga är medlem i Svenska Franchiseförbundet.

I viss utländsk lagstiftning krävs att franchisegivare skall tillkännage vissa ekonomiska fakta. För svenska förhållanden är detta en helt onödig åtgärd. Vi har en offentlighetsprincip som gör det möjligt för alla och envar att få del av ett företags årsredovisning via PRV. Vi har möjlighet i Sverige att ta fram en fullständig ekonomisk genomlysning genom Upplysningscentralen (UC), Soliditet eller annat kreditupplysningsföretag. Motsvarande uppgifter är inte offentliga i USA, därav behovet att lagstifta att uppgifterna skall tillkännages i visst sammanhang.

Vad avser lagstiftningen inom EU så har vi ovan redogjort för att de ”gemensamma regler för franchise” som antagits, är desamma som gäller enligt nationell svensk rätt.

Slutligen skall punktlistan kommenteras:

- Förhandlingsrätt – Varje franchisetagare tecknar ett individuellt avtal med franchisetagaren. Det föreligger inga kollektiva avtal. Franchisetagaren är ofta företräd av advokat, jurist, ombudsman från FR eller motsvarande.
- Skiljeklausuler – Många franchisegivare har färre än 50 anställda och hamnar med denna definition i kategorin småföretagare.
- Jämkning – Med stöd av 36 § avtalslagen, finns redan möjligheten.
- Registrering – Behovet, som motiverar ett obligatorium, finns inte.
- Solvens – Med den svenska offentlighetsprincipen saknas behovet.

3. Avslutning

Samtliga ovanstående motioner bygger på ett faktamässigt undermåligt underlag. De påstådda svårigheterna eller problemen inom franchising är för Svenska Franchiseförbundet och dess medlemmar helt okända eller kraftigt överdrivna.

Liksom inom all näringsverksamhet uppstår meningsskiljaktigheter även inom franchiseverksamhet. Än så länge har dock ingen tvist uppstått där nu gällande svensk lagstiftning har saknat relevanta lagrum för att lösa tvisten.

Innan lagstiftning tillgrips måste en noggrann analys ske huruvida ett problem över huvud taget är för handen. Nästa steg – om problem finns – torde vara att utröna om självsanerande åtgärder kan och har tillgripits.

Svenska Franchiseförbundet anser inte att det förekommer problem som motiverar en särslagstiftning avseende franchiseverksamhet. Ett uppmärksammat fall som lett till fem riksdagsmotioner är inte bevis på

att problem föreligger, särskilt inte som en skiljenämnd har avkunnat skiljedom som helt vederlägger påståendena om problem och felaktigheter.

Svenska Franchiseföreningen kommer att införa checklistor för franchisegivarens upplysningsansvar och franchisetagarens undersökningsansvar. Därmed följer vi världstrenden och gör genom förebyggande åtgärder lagstiftning onödig även i denna del.

Motorbranschens Riksförbund (MRF)

Motorbranschens Riksförbund har anfört:

Motorbranschens Riksförbund (MRF) är en branschorganisation för företag inom bilhandel, bilverkstäder och billackering. Av medlemmarna är drygt 1 100 bilhandelsföretag som nästan alla har egna verkstäder, ca 600 är allbilverkstäder och drygt 300 är lackföretag.

Totalt finns i Sverige mer än 2 000 bilhandelsföretag och verkstäder som har avtal med någon av biltillverkarnas generalagenter. Av dessa företag har det stora flertalet högst 9 anställda och endast ca 400 har fler anställda. Inom motorbranschen i övrigt finns företag som på liknande villkor säljer bl.a. motorcyklar, lantbruks- och entreprenadmaskiner.

Gemensamt för alla dessa företag är att de i mycket hög grad är beroende av sina leverantörer vilka nästan uteslutande är stora multinationella företag. I många avseenden liknar detta beroende det som franchisetagarna har till franchisegivarna och vissa företag inom bilbranschen bedriver för övrigt sin verksamhet i former som liknar franchisetagarens.

Några för återförsäljare specifika skyddsregler finns inte i svensk lagstiftning utan man är i stort sett hänvisad till 36 § avtalslagen som i vissa situationer erbjuder skydd mot oskäliga avtalsvillkor. Ett visst skydd för bilhandelsföretag finns också för närvarande i det konkurrensrättsliga s.k. gruppundantaget för bilbranschen som löper ut 2002-09-30. Detta skydd innebär bl.a. att billeverantörerna måste tillämpa två års uppsägningstid gentemot återförsäljarna. Det är emellertid känt att EU-kommissionen argumenterat för att denna typ av skyddsregler skall tas bort i kommande gruppundantag för bilbranschen då sådana regler enligt kommissionen inte hör hemma i ett konkurrensrättsligt regelverk. Således saknas sådana skyddsregler i EU:s s.k. generella gruppundantag som bl.a. gäller för franchiseföretag och återförsäljare av motorcyklar, lantbruks- och entreprenadmaskiner. Behovet av skyddsregler för återförsäljare har dock såvitt är känt inte ifrågasatts av kommissionen utan endast dessas rätta plats i lagstiftningen. Det alternativ som står till buds är att varje EU-land prövar behovet av en sådan lagstiftning. I vissa länder finns redan ett sådant skydd för olika typer av återförsäljare, som t.ex. i Tyskland där det utvecklats genom domstolspraxis.

Den viktigaste uppgiften för den typ av skyddsregler som ovan avses är att ge de många små och medelstora företagen möjlighet att planera och utveckla sin verksamhet inom ramen för ett legalt system som i händelse av uppsägning ger dem en skälig uppsägningstid så att de, inte minst med hänsyn till sin personal, under ordnade former kan förändra eller avveckla sin verksamhet. Vidare är det rimligt att regler införs som vid uppsägning ger återförsäljare/franchisetagare en viss ersättning för den marknadsupparbetning och de ännu inte avskrivna investeringar som de gjort på begäran av leverantören/franchisegivaren och som i annat fall tillfaller deras av denne utsedda efterträdare eller helt går förlorade. Vi-

dare bör man i en sådan lagstiftning ta in regler om tvistlösning som ger de små företagen en reell möjlighet att få tvister gentemot sin leverantör/franchisegivare prövade. Här kan nämnas att det inte saknas exempel på tvister där en sådan regel med stor sannolikhet skulle lett till en annan utgång. Det är i detta sammanhang viktigt att betona att skyddet endast skall vara till för företag som uppfyller de objektivt sett sakliga krav som varje leverantör/franchisegivare måste ha rätt att ställa på sina återförsäljare/franchisetagare.

En invändning som ofta görs mot en lagstiftning av det aktuella slaget är att det råder avtalsfrihet mellan parterna och att man därför skall lösa alla uppkommande problemen avtalsvägen. I praktiken är det emellertid så att det är mycket svårt att få gehör för denna typ av frågor i avtal mellan stora multinationella företag å ena sidan och en grupp svenska småföretagare å andra sidan. Det ligger också i sakens natur att den ekonomiskt överlägsna parten inte frivilligt släpper ifrån sig mera makt än nödvändigt eftersom de därmed riskerar ökade kostnader i vissa situationer. Som ett exempel kan nämnas att den ovannämnda tvååriga uppsägningstiden för bilåterförsäljare inte är en produkt av förhandlingar utan en följd av tvingande konkurrenslag. Vidare kan nämnas att åtskilliga återförsäljare inom motorcykelbranschen helt saknar skriftliga avtal med vissa leverantörer och att mycket korta uppsägningstider förekommer.

Det är MRF:s förhoppning att resultatet av rubricerade motioner blir en lagstiftning som tillgodoser de många små och medelstora företagens legitima krav i de avseenden som ovan berörts.